

Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta
Katedra finančního práva a finanční vědy

Česká národní banka, její postavení a činnost

(magisterská diplomová práce)

Zuzana Špringerová

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Petr Kotáb

Praha

3/2010

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Praze dne 30.3.2010

Podpis .....

Ráda bych poděkovala svému vedoucímu diplomové práce JUDr. Petrovi Kotábovi za cenné rady do začátku, za poskytnuté informace a zajímavé náměty, nad kterými by bylo možné se v mé práci pozastavit.

Mé poděkování patří rovněž Davidovi Rýglovi za všestrannou podporu při psaní této diplomové práce, která by bez jeho pomoci nikdy nevznikla.

Obsah

Úvod.....	- 6 -
1 Úvod k tématu ČNB	- 7 -
2 Postavení a struktura ČNB.....	- 8 -
2.1 Postavení ČNB a její vztah k ostatním ústavním orgánům	- 8 -
2.2 Právní povaha ČNB	- 11 -
3 Funkce centrálních bank	- 13 -
4 Emisní činnost.....	- 15 -
4.1 Úvod do problematiky emisní činnosti.....	- 15 -
4.2 Emisní činnost ČNB	- 16 -
5 Devizová činnost.....	- 17 -
5.1 Devizové rezervy	- 18 -
5.2 Devizová regulace.....	- 21 -
6 Měnová politika	- 22 -
6.1 Úvod do problematiky měnové politiky	- 22 -
6.2 Nástroje měnové politiky.....	- 25 -
6.3 Nepřímé nástroje měnové politiky.....	- 26 -
6.3.1 Operace na volném trhu	- 26 -
6.3.2 Automatické facility	- 29 -
6.3.3 Diskontní nástroje	- 30 -
6.3.4 Kurzové (devizové) intervence.....	- 34 -
6.3.5 Povinné minimální rezervy.....	- 36 -
6.4 Přímé nástroje měnové politiky	- 38 -
7 Funkce banky bank	- 41 -
8 Banka státu (vlády)	- 44 -
9 Reprezentace státu v měnové oblasti	- 46 -
10 Regulace a dohled bankovního systému.....	- 48 -
10.1 Úvod do problematiky dohledu vykonávaného ČNB.....	- 48 -
10.2 Oblasti regulace ze strany ČNB.....	- 49 -
10.2.1 Kritéria autorizace.....	- 49 -
10.2.2 Základní povinnosti bank.....	- 52 -
10.2.3 Povinné pojištění vkladů v bankách	- 58 -
10.3 Jednotlivé typy dohledu ČNB.....	- 59 -

10.3.1	Bankovní dohled	- 59 -
10.3.2	Dohled nad dalšími subjekty finančního trhu	- 62 -
10.3.3	Dohled v oblasti kapitálového trhu	- 64 -
10.3.4	Dohled v oblasti pojišťovnictví	- 65 -
10.4	Způsoby výkonu dohledu.....	- 66 -
11	Česká republika a Evropská měnová unie	- 67 -
Závěr	.....	- 69 -
Seznam použité literatury	.....	- 70 -
Summary	.....	- 71 -

Úvod

Počátkem roku 1993 vznikla Česká republika jako samostatný státní celek a spolu s ní také její ústavní orgány, včetně vrcholného orgánu v oblasti finanční, tedy České národní banky. Přestože nevznikla na zelené louce, ale jako nástupnická banka instituce již existující – centrální banky československé – nepokračovala zcela v jejích stopách. České národní bance se dostalo větší samostatnosti a nezávislosti vůči ostatním ústavním orgánům než její předchůdkyni a její specifické postavení bylo potvrzeno také úpravou v samostatné hlavě Ústavy České republiky.

V dnešní době by již žádná vyspělá tržní ekonomika nemohla existovat bez subjektu, jakým je centrální banka, a proto jsem se rozhodla svoji práci věnovat právě České národní bance a prostřednictvím této práce vyzdvihnout její zcela jedinečnou úlohu v české ekonomice.

Tato práce by se dala svým obsahem rozdělit na tři části. První – úvodní – část (kapitola 1 a 2) je věnována České národní bance jakožto právnímu subjektu, jejímu postavení a vztahu k ostatním ústavním orgánům, především pak k moci výkonné, neboť k ní má Česká národní banka vztah nejbližší, a její strukturu – zejména nejvyššímu orgánu České národní banky – bankovní radě.

Druhá část (kapitola 3 až 10) je zaměřena na náplň činnosti centrální banky. Oblast, v níž Česká národní banka vyvíjí svou činnost, je rozdělena na makroekonomickou a mikroekonomickou sféru a v souladu s tímto rozdělením je podán i následující výklad. Zdůrazněny jsou především dvě funkce České národní banky, a to její funkce jakožto vrcholného představitele měnové politiky v oblasti makroekonomické a dále funkce dohledového a regulačního orgánu ve finanční oblasti, tedy ve sféře mikroekonomické. I přes nezpochybnitelný význam ostatních funkcí České národní banky jsou právě tyto dvě funkce nejdůležitější náplní její činnosti.

Závěrečná třetí část (kapitola 11) je krátkým exkurzem do vztahu mezi Českou republikou a Evropskou unií, zejména s důrazem na budoucí vstup našeho státu do eurozóny, neboť právě touto skutečností dojde k výrazné změně v postavení České národní banky.

1 Úvod k tématu ČNB

V tržních ekonomikách současných států má centrální banka nezastupitelné postavení. Vzhledem k množství subjektů v ekonomice působících a množství činností, jež musí stát ve finanční oblasti vykonávat, je třeba existence subjektu, jež tyto činnosti zastane, bude dohlížet na ostatní finanční subjekty a zároveň mu také bude přiznáno jisté nadřazené postavení a samostatnost, včetně nezbytných pravomocí k jejich vykonávání. V České republice funkci centrální banky vykonává Česká národní banka (dále jen „ČNB“), která vznikla k 1. lednu 1993 jako nástupnická banka tehdejší centrální banky československé společně s Národnou bankou Slovenska.¹ Postavení ČNB jako instituce hrající jednu z nejvýznamnějších rolí v celé ekonomice bylo potvrzeno na úrovni ústavního zákona, a to zákonem č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky (dále jen „Ústava ČR“), který definuje ČNB jako „ústřední banku státu“² a přiznává jí tím přednostní postavení před obchodními a dalšími bankami. Centrální banky jsou dnes v moderních tržních ekonomikách považovány za „strážkyně“ bankovního systému v zemi a pomocnice státu ve finanční oblasti.

---

¹ Ústavní zákon č. 460/1992 Zb., Ústava Slovenskej republiky a zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 566/1992 Zb., o Národnej banke Slovenska.

² Čl. 98, odst. 1 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

2 Postavení a struktura ČNB

2.1 Postavení ČNB a její vztah k ostatním ústavním orgánům

Ústavou byla pouze zdůrazněna významná role a prominentní postavení ČNB v ústavním systému nově vzniknuvšího státu. Poprvé v naší historii byla centrální banka postavena zcela mimo rámec moci výkonné a právě zakotvením v samostatné hlavě Ústavy³ byla ustanovena téměř jako tzv. čtvrtá moc vedle klasického trianglu mocí, tj. moci zákonodárné, výkonné a soudní. Konkretizace vazeb mezi ČNB a ostatními orgány státní moci a dalších otázek nezbytných pro bezproblémové fungování centrální banky, byla pak svěřena zákonu, a to zákonu č. 6/1993 Sb. o České národní bance, v platném znění (dále jen „**Zákon o ČNB**“). Tímto zákonem je ČNB zaručena nezávislost na orgánech moci zákonodárné, výkonné i na dalších subjektech.⁴

Nejužší vztah pojí ČNB s orgány moci výkonné, tj. s prezidentem republiky a zejména pak s vládou. Zákon o ČNB výslovně stanovuje ČNB a vládě povinnost spolupráce v otázkách spadajících do působnosti ČNB a přiznává oběma subjektům poradní hlas na vzájemných zasedáních. Významné postavení má ČNB v otázce normotvorby, neboť je oprávněna vyjadřovat se k návrhům právních předpisů v oblastech, které se dotýkají její působnosti, zejména v oblasti měny, peněžního oběhu nebo platebního styku.

Prezident republiky pak významnou měrou ovlivňuje fungování ČNB, a to prostřednictvím své pravomoci jmenovat a odvolávat členy bankovní rady ČNB.⁵

V této souvislosti bych ráda poukázala na jisté nedostatky ve specifikaci pravomocí prezidenta republiky právě v otázce jmenování a odvolávání jednotlivých členů bankovní rady. Ústava ČR je založena na koncepci, jež dělí rozhodnutí prezidenta republiky na ta, k jejichž platnosti je potřeba spolupodpisu předsedy vlády nebo jiného pověřeného člena vlády a na ta, k jejichž platnosti tohoto podpisu třeba není. A právě v otázce kompetencí prezidenta republiky ve vztahu ke členům bankovní rady, je Ústava ČR jistým způsobem neúplná, což může vyvolávat výkladové problémy. Ústava

---

³ Hlava šestá ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

⁴ § 9, odst. 1 zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance, v platném znění.

⁵ § 6, odst. 2 zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance, v platném znění.

o této problematice hovoří v ustanovení čl. 62, písm. k), avšak výslovně uvádí pouze pravomoc prezidenta republiky jmenovat členy bankovní rady. A jak je to tedy s pravomocí prezidenta republiky v otázce jejich odvolávání? Vzhledem k faktu, že se Ústava ČR k této otázce výslovně nevyjadřuje, použije se ustanovení čl. 63, odst. 2 a toto rozhodnutí prezidenta republiky bude patřit mezi ta, k jejichž platnosti bude kontraskignace zapotřebí.

Opravdu je ale odvolávání členů bankovní rady důležitější než jejich jmenování? Neměla by tato rozhodnutí být postavena sobě naroveň a otázka pravomocí prezidenta republiky sladěna? Podle mého názoru ano. Vzhledem k faktu, že bankovní rada rozhoduje prostou většinou hlasů svých členů, záleží při hlasování na názoru každého člena bankovní rady a změna byt' jen v jedné osobě, zejména jde-li o osobu guvernéra, případně viceguvernéra, který má v případě shody rozhodující hlas, může významně ovlivnit budoucí rozhodnutí bankovní rady. Paradoxem z mého pohledu je také to, že zákon o ČNB stanoví v souvislosti se jmenováním členů bankovní rady mnohem méně podmínek než je tomu v případě jejich odvolávání.⁶ Neměly by být tyto instituty vyváženy alespoň na úrovni zákona? Neměly by být na budoucí členy bankovní rady kladeny i některé další požadavky? Je správné, že výběr mezi potenciálními uchazeči není výslovně zúžen na občany České republiky? Současný stav by podle mého názoru bylo třeba jistým způsobem vyvážit. Takové vyváženosti by bylo možné dosáhnout buď změnou Ústavy ČR, kterou však lze dle soudobé právní úpravy změnit pouze formou ústavního zákona nebo změnou zákona o ČNB, která je samozřejmě snazší. Ačkoliv sladění této problematiky na úrovni ústavního zákona je samozřejmě výhodnější, jsem přesvědčena, že touto cestou se naši zákonodárci nevydají. Proto se mi vhodným řešením zdá úprava zákona o ČNB, v jejímž rámci by došlo k upřesnění a zpřísnění požadavků, které musí uchazeči o post člena bankovní rady splňovat.

I když v otázce jmenování členů bankovní rady je dikce Ústavy ČR z mého pohledu jednoznačná, neboť pod pojem „člen bankovní rady“ je podle mého názoru třeba zahrnout všechny osoby, jež jsou členy bankovní rady, tj. včetně guvernéra a viceguvernéru, vzbuzuje i tato otázka rozdílné názory na věc. Odlišný názor na výše zmíněnou problematiku vyústil návrhem tehdejšího předsedy vlády Miloše Zemana a vlády České republiky na zahájení řízení u Ústavního soudu. Nálezem Ústavního soudu

---

⁶ § 6 zákona č. 6/1993 Sb. o České národní bance, v platném znění.

č. 285/2001 Sb. však byla pravomoc prezidenta republiky jmenovat veškeré členy bankovní rady, tedy včetně guvernéra i viceguvernéra ČNB, bez nutnosti kontrasignace výslovně potvrzena a výše uvedený návrh byl zamítnut.

Oproti předchozí zákonné úpravě Státní banky československé tak došlo v úpravě centrální banky České republiky k výrazné změně. Nyní již není guvernéř ČNB jmenován a odvoláván na návrh vlády a ani návrhy na jmenování a odvolání ostatních členů bankovní rady nemusí být předem projednány s vládou. V tomto kontextu bych ráda poukázala na jisté „zmatky“, které panovaly právě při přípravě zákona o ČNB. Tento zákon měl podle původního návrhu navazovat na zákonnou úpravu Státní banky československé, kdy při jmenování a odvolávání členů bankovní rady spolupůsobila vláda. Avšak vzhledem k prioritě Ústavy ČR, s níž by tato ustanovení byla v rozporu, nakonec k jejich zakotvení v podobě, v jaké byla navržena, nedošlo. Touto otázkou se v konečné fázi zabýval i Ústavní soud, kterým svým nálezením zrušil poslední ustanovení zákona o ČNB, které bylo v této otázce v rozporu s Ústavou.⁷ Veškerá pravomoc nyní leží v rukou prezidenta, který je ve svém rozhodování v otázce jmenování členů bankovní rady omezen toliko ustanovením zákona o ČNB, který stanoví několik málo požadavků kladených na budoucí členy bankovní rady.

Zákonem o ČNB je upraven také vztah ČNB k našemu zákonodárnému sboru, avšak pouze k jeho dolní komoře, Poslanecké sněmovně.⁸ Vztah těchto dvou subjektů je založen především na plnění informačních povinností, které jsou pro ČNB stanoveny tímto zákonem (blíže viz kapitola 9).

---

⁷ Viz. Nález Ústavního soudu č. 278/2001 Sb.

⁸ § 3 a § 3a zákona č. 6/1993 Sb., zákona o České národní bance, v platném znění.

2.2 Právní povaha ČNB

ČNB je právnickou osobou, která se nezapisuje do obchodního rejstříku, a která má při nakládání se svým majetkem postavení podnikatele. Rovněž jsou jí svěřeny kompetence správního úřadu, která jsou určeny především zákonem č. 21/1992 Sb., o bankách, v platném znění (dále jen „**zákon o bankách**“) a devizovým zákonem (zákon č. 219/1995 Sb.). Je otázkou, zda ČNB opravdu je správním úřadem či zda jí jsou, v souladu s dikcí zákona o ČNB, kompetence správního úřadu pouze svěřeny. Osobně bych se přikláběla k názoru, že v případě ČNB o správní úřad nejde. Oporu svého tvrzení bych viděla přinejmenším v systematicke samotné Ústavy ČR, která vyčlenila ČNB do samostatné hlavy a nezačlenila ji tak do rámce moci výkonné, která je upravena v hlavě třetí Ústavy ČR.

ČNB v souladu s § 1, odst. 4 zákona o ČNB hospodaří s majetkem, který jí byl státem svěřen, samostatně a s odbornou péčí. Nejvyšší kontrolní úřad vykonává kontrolu jejího hospodaření, pouze jedná-li se o výdaje vynaložené ČNB na její provoz nebo na pořízení majetku. Kontrole však zásadně nepodléhá činnost ČNB, jíž je sledován hlavní cíl ČNB – péče o cenovou stabilitu.

Po organizační stránce je nejvyšším orgánem ČNB bankovní rada. Jedná se o sedmičlenný orgán tvořený guvernérem, dvěma viceguvernéry a dalšími čtyřmi členy bankovní rady. Členové bankovní rady jsou jmenováni, jak již bylo výše uvedeno, prezidentem republiky, a to na dobu šesti let, přičemž v souladu se zákonem je jim povoleno tuto funkci zastávat pouze po dvě funkční období.⁹ Bankovní rada je orgánem rozhodujícím o směru vývoje měnové politiky, nástrojích jejího uskutečňování a zásadách provádění opatření v oblasti měnové politiky i dohledu nad finančním trhem. Náleží jí také další pravomoci, jejichž demonstrativní výčet je uveden v § 5, odst. 2 zákona o ČNB.

Bankovní rada je kolektivním orgánem, který rozhoduje prostou většinou hlasů svých členů, přičemž dojde-li k rovnosti hlasů, je rozhodujícím hlas předsedajícího, kterým je zpravidla guvernéř, případně jeden z viceguvernéřů. Bankovní rada je usnášeníschopná, je-li přítomen předsedající a další 3 členové rady. Zde bych poukázala

---

⁹ § 6, odst. 4 zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance, v platném znění.

na malou slabinu tohoto ustanovení ¹⁰, neboť z mého pohledu by již ze samé podstaty neměla být kolektivnímu orgánu dána možnost rozhodovat v minimálním počtu, který je stanoven jako sudý. Tím by se v případě rozhodování ČNB zabránilo možnosti rovnosti hlasů, nutnosti užití rozhodující hlasu předsedajícího a podle mého názoru by tak došlo, byť v minimální míře, k větší spravedlnosti v rozhodování.

Navenek je ČNB zastupována guvernérem a v případě jeho nepřítomnosti jedním z viceguvernérů.

---

¹⁰ § 7, odst. 1 zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance, v platném znění.

3 Funkce centrálních bank

I přes rozdíly, které panují mezi centrálními bankami jednotlivých států, lze mezi základní definiční charakteristiky centrálních bank uvést:

- emisní monopol na hotovostní peníze;
- provádění měnové politiky;
- regulace bankovního systému v zemi.

Za prioritní definiční charakteristiku centrálních bank je obvykle považována funkce emisní.¹¹

Na základě výše uvedených charakteristik centrálních bank rozdělila teorie funkce centrálních bank na funkci makroekonomickou, při jejímž uskutečňování je hlavním cílem centrální banky snaha o stabilní měnový vývoj, a funkci mikroekonomickou, kdy je prioritou kladena na bezproblémové fungování bankovního systému v zemi a důvěru veřejnosti v něj.¹²

Makroekonomické funkce:

- emise hotovostních bankovek a mincí;
- měnová politika;
- devizová činnost.

Mikroekonomické funkce:

- regulace a dohled bankovního systému;
- funkce banky bank;
- funkce banky vlády (státu);

---

¹¹ In Revenda, Z., *Centrální bankovníctví*, Praha: MANAGEMENT PRESS, Ringier ČR, a.s., 1999.

¹² In Pavlát, V., *Centrální bankovníctví*, Praha: Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., 2004 nebo Revenda, Z., *Centrální bankovníctví*, Praha: MANAGEMENT PRESS, Ringier ČR, a.s., 1999.

- reprezentace státu v měnové oblasti.

V návaznosti na výše uvedené rozdělení funkcí může vyvstat otázka, zda je oprávněné zařazovat funkci centrální banky jakožto reprezentanta státu v oblasti měnové mezi funkce mikroekonomické. Podle mého názoru je toto rozdělení zcela opodstatněné, neboť klade důraz na cíl, jehož má být prostřednictvím této funkce dosaženo a tím je v tomto případě dosažení důvěryhodnosti bankovního systému v dané zemi ve vztahu k veřejnosti. Tento cíl vystupuje do popředí zejména v situaci, kdy centrální banka vystupuje jako reprezentant státu vůči domácí nebo zahraniční laické veřejnosti.

Budeme-li však přednostně vnímat centrální banku jako reprezentanta státu v měnových otázkách na poli mezinárodních finančních organizací a institucí, vzbuzuje toto rozčlenění funkcí pochybnost. Přesto bych s výše uvedených rozdělením plně souhlasila, neboť ačkoliv otázky měnové politiky a jejího provádění spadají dle výše uvedeného rozdělení mezi funkce makroekonomické, v tomto případě se jedná pouze informační činnost centrálních bank v souvislosti s otázkami měnové politiky, nikoliv o vlastní rozhodování o jejím směřování nebo dokonce provádění.

Ačkoliv každá z výše uvedených funkcí je důležitou složkou činnosti centrální banky, za dominantní funkce je v současnosti možno považovat provádění měnové politiky v oblasti makroekonomické a regulační a dohledovou funkci centrální banky ve sféře mikroekonomické. Z tohoto důvodu bude také těmto funkcím ČNB věnován v následujícím výkladu větší prostor.

4 Emisní činnost

4.1 Úvod do problematiky emisní činnosti

Tato činnost patří mezi jednu ze základních definičních charakteristik centrální banky a mnohými autory¹³ je uváděna jako funkce nejvýznamnější, neboť právě tato funkce odlišuje centrální banku od ostatních bank. Oproti starším centrálním bankám, kterým bylo právo vydávat hotovostní peníze přiznáváno až několik let, případně desetiletí, po jejich založení, v případě dnešních centrálních bank je bance dán emisní monopol ihned při jejich založení, stejně jako je tomu v případě ČNB. Postupem času, během něhož došlo k přechodu od naturální směny ke směně peněžní, nabyla tato funkce centrální banky většího významu.¹⁴

Trendem poslední doby ve vyspělých zemích však je růst podílu bezhotovostních peněz na celkovém peněžním obratu, a to i přesto, že množství hotovostních peněz v rukou ekonomických subjektů také roste. Trvalý nárůst oběživa v rukou české nebankovní veřejnosti je patrný již od vzniku ČNB, tj. od roku 1993. V České republice tedy nedochází k poklesu množství hotovostních peněz v oběhu, jak by se na první pohled mohlo zdát, ale pouze ke změně poměru mezi bezhotovostní a hotovostní formou peněz na celkovém peněžním obratu, a to právě ve prospěch první uvedené kategorie.

Emisní funkce ČNB tedy poslední dobou ztrácí na významu. Důvodem je zejména rozvoj bezhotovostních forem peněz, k jejichž emisi již není oprávněna toliko centrální banka, ale i další bankovní, příp. nebankovní subjekty, ale také nárůst významu další z makroekonomických funkcí centrální banky, a to měnové politiky, ke kterému dochází postupně od posledních desetiletí 20. století. Přesto však měnová politika, nyní nejvýznamnější funkce centrální banky, nevytlačila emisní činnost zcela do pozadí. Naopak - emisní činnost je v současnosti neoddelitelně spojena právě s prováděním měnové politiky a regulace množství peněz v oběhu je jedním z významných nástrojů měnové politiky.

---

¹³ In Revenda, Z., *Centrální bankovníctví*, Praha: MANAGEMENT PRESS, Ringier ČR, a.s., 1999.

¹⁴ K historii peněz a vývoji emisní činnosti centrální banky blíže in Revenda, Z. a kol., *Peněžní ekonomie a bankovníctví*, 4. vydání, Praha: Management Press, s.r.o., 2005.

4.2 Emisní činnost ČNB

V České republice je ze zákona jediným emitentem hotovostní formy peněz ČNB. Tato funkce je jí svěřena výslovně zákonem, a to § 2, odst. 2, písm. a) zákona o ČNB. Podrobně je této kapitole věnována část čtvrtá tohoto zákona.

„ČNB má výhradní právo vydávat bankovky a mince, jakož i mince pamětní“.¹⁵ Pouze tyto peníze jsou zákonnými penězi na území České republiky. ČNB je vedle funkce emitenta zákonných peněz, svěřena také funkce správce rezerv bankovek a mincí, kterou vykonává na území České republiky prostřednictvím svých sedmi poboček. Jejich prostřednictvím rovněž stahuje opotřebované hotovostní peníze z oběhu, dbá na jejich zničení a dále je povinna dle stanovených pravidel vyměňovat poškozené peníze za nové. Mezi jednu z nejdůležitějších činností ČNB v této oblasti patří spoluúčast ČNB na tvorbě pravidel na ochranu mincí a zejména bankovek proti padělání a evidence padělaných platidel, jež se objevily na území České republiky.

Mezi výhradní právo ČNB patří rovněž možnost prohlásit za neplatné bankovky a mince a stáhnout je z oběhu. V takovém případě banka pro účely výměny hotovostních peněz stanoví lhůtu, které dle zákona nesmí být kratší než pět let, a v rámci této lhůty má veřejnost právo vyměnit peníze, jež drží, a které mají být staženy z oběhu, za nové, a to ve stejné nominální hodnotě. Podrobnější pravidla ve vztahu ke konkrétní výměně hotovostních peněz, tedy bankovek nebo mincí, stanoví ČNB příslušnou vyhláškou. Jako příklad si uvedme vyhlášku č. 174/2008 Sb., na jejímž základě byla 31.8.2008 ukončena platnost 50-ti haléřů z roku 1993.

---

¹⁵ §12 zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance, v platném znění.

5 Devizová činnost

Do okruhu této činnosti spadají veškeré aktivity ČNB ve vztahu k zahraničí, tj. ty, které souvisejí se zapojením naší ekonomiky do mezinárodních vztahů. ČNB se v této oblasti zaměřuje především na zajištění bezporuchového platebního styku právě ve vztahu k zahraničním subjektům a dále na udržení příznivého měnového kurzu. Mezi tzv. devizové činnosti patří především:

- 1) shromažďování a správa devizových rezerv, včetně operací s nimi;
- 2) devizová regulace;
- 3) zahraniční úvěry.

5.1 Devizové rezervy

ČNB je tím subjektem, který zabezpečuje pro Českou republiku provádění mezinárodního platebního styku. Jejím prvořadým úkolem v této oblasti je tedy udržovat na účtech u zahraničních bank, příp. mezinárodních měnových a dalších finančních institucí, dostatek devizových prostředků. V souladu s tím provádí ČNB, operace s devizovými prostředky s cílem:

- zajistit a udržovat devizové prostředky v potřebné struktuře a hodnotě;
- udržovat devizovou likviditu státu;
- ovlivňovat kurz domácí měny, a to prostřednictvím tzv. devizovým intervencí, při kterých dochází k nákupu nebo prodeji zahraničních měn za měnu domácí za účelem dosažení požadované úrovně kurzu české koruny.

Abychom přesně určili výši devizových rezerv státu, je třeba brát v potaz pouze tzv. oficiální devizové rezervy, jejichž výši určíme po odečtení tzv. neoficiálních devizových rezerv. Ty tvoří devizové prostředky držené domácími bankami, pobočkami zahraničních bank a nebankovními subjekty. Výše devizových rezerv je nejčastěji vyjadřována poměrem výše oficiálních devizových rezerv k různým ekonomickým ukazatelům. Nejčastěji pak poměrem k hrubému domácímu produktu, měnové bázi nebo přepočtem na jednoho obyvatele.

Součástí devizových rezerv jsou:

- 1) likvidní aktiva ve volně směnitelných měnách (měnách s tzv. vnější neboli externí směnitelností).

Vnější směnitelnost měny umožňuje devizovým cizozemcům¹⁶ v podstatě volný přístup k domácí měně, dispozice devizových cizozemců s touto měnou není žádným významným způsobem omezena, taková měna se volně obchoduje na devizových trzích

---

¹⁶ Fyzická osoba s trvalým pobytem nebo právnická osoba se sídlem mimo území České republiky, § 1, písm. c) zákona č. 219/1995 Sb., devizový zákon, v platném znění.

a v případě jejího přebytku v zahraničí je státem garantován její odkup. Naše měna – česká koruna – je externě směnitelná od 1.10.1995.

V této souvislosti je třeba zmínit i tzv. vnitřní směnitelnost měny, kterou je možno považovat za určitý předstupeň volné směnitelnosti. Tato forma směnitelnosti se vztahuje k měně zahraniční a umožňuje volný přístup devizových tuzemců¹⁷ k ní. Vnitřní směnitelnost měny byla zavedena již v době trvání federace, a to 1.1.1991.

2) potenciální devizové facility.

Pod tímto pojmem je třeba si představit určitý nárok centrální banky spočívající v možnosti flexibilně čerpat úvěry v zahraničních měnách, a to na základě zvláštních dohod. Jako příklad si uvedme Zvláštní práva čerpání (Special Drawing Rights, SDR) a swapové linky centrálních bank (úvěry v zahraničních volně směnitelných měnách, které si na základě vzájemných dohod poskytují centrální banky jednotlivých států za účelem zajištění dostatečné likvidity).

K emisi SDR dochází nepravdělně Mezinárodním měnovým fondem na základě dohody z Rio de Janeiro z roku 1967. Dosud proběhlo celkem šest emisí, a to v celkovém objemu 21,4 mld. SDR.

3) zásoby měnového zlata.

Zlato je dnes jediným drahým kovem, jehož prostřednictvím mohou státy hradit své zahraniční závazky. Tato forma úhrady závazků však v dnešní době již není výhodná, a to vzhledem k velmi pohyblivé tržní ceně zlata. Pokud by centrální banka upřednostňovala úhradu zahraničních závazků jeho prostřednictvím, mohlo by v případě odmítnutí jeho přijetí protistranou, dojít k nutnosti jeho prodeje na trhu se zlatem. S prodejem zlata je však spojeno velké riziko v případě poklesu jeho tržní ceny, jež by mohla znamenat značné prodražení těchto závazků.

Dříve byla držba zlata motivována povinností zlatého krytí spojeného s emisí bankovek. Avšak i dnes, přestože tato povinnost již ve většině států neexistuje, státy stále udržují měnové zlato jako součást svých devizových rezerv, a to i přes riziko spojené s pohybem jeho ceny. Důvodem je oceňování zlata fixní cenou, k němuž

---

¹⁷ Fyzická osoba s trvalým pobytem nebo právnická osoba se sídlem v České republice, viz § 1, písm. b) zákona č. 219/1995 Sb., devizový zákon, v platném znění.

dochází i v České republice. Díky němu si mohou centrální banky vytvářet tzv. tiché neboli skryté rezervy, je-li cena zlata stanovena nižší než jsou tržní ceny. V případě, že jiné operace centrální banky budou ztrátové, má centrální banka možnost tuto ztrátu pokrýt právě prostřednictvím přecenění zlata vyššími cenami.

Výše uvedená struktura devizových rezerv vystihuje tzv. užší pojetí. V širším pojetí bychom mohli mezi devizové prostředky zařadit také zúčtovací neboli clearingové měny, jež se využívají v rámci platebního styku povětšinou mezi dvěma státy.

5.2 Devizová regulace

Pod pojmem devizová regulace se rozumí činnost centrální banky spočívající ve stanovení základních pravidel pro dispozici se zahraničními měnami pro bankovní a nebankovní subjekty a rovněž v kontrole dodržování takto stanovených pravidel. Mezi základní takto regulované oblasti patří stanovení systému měnového kurzu domácí měny, směnitelnost domácí měny (viz výše kapitola 4.1) a otázka pohybu zahraničního kapitálu.

Až do roku 1995 byl kurz české koruny stanovován úřední způsobem ČNB, a to na základě výpočtů pomocí měnového koše. V říjnu roku 1995 však byla zavedena plná směnitelnost naší měny a od této chvíle je již kurz české koruny určován nikoliv úředně, ale jako výsledek střetu nabídky a poptávky. Hovoříme o tzv. plovoucím kurzu neboli kurzovém floatingu. V tomto systému měnové kurzu již ČNB nemá možnost přímo určovat kurz české koruny, avšak jeho hodnotu může ovlivňovat nepřímo prostřednictvím nástrojů měnové politiky (blíže viz kapitola 6.3.4).

6 Měnová politika

6.1 Úvod do problematiky měnové politiky

Provádění měnové politiky je v současnosti stěžejní náplní činnosti centrální banky v makroekonomické oblasti. ČNB tuto politiku nejen provádí, ale zároveň o ní také rozhoduje, a to bez spoluúčasti jakéhokoliv jiného subjektu. Oproti jiným centrálním bankám, například centrální bance v Japonsku, je ČNB v otázkách měnové politiky zcela samostatným subjektem. V posledním desetiletí význam měnové politiky roste, zároveň se však komplikuje její provádění. Důvodem je zejména rozvoj bezhotovostních forem peněz, jejichž emitentem již není pouze ČNB, rozvoj v oblasti způsobu uskutečňování mezinárodních plateb a neustále probíhající modernizace ve finančním sektoru. Na druhé straně však je tato komplikace vyvážena rostoucí samostatností ČNB, stálým zdokonalováním nástrojů k provádění měnové politiky a rovněž také nárůstem množství informací, na jejichž podkladě ČNB rozhoduje v měnových otázkách.

Podstatou měnové politiky je regulace množství peněz v ekonomice prostřednictvím měnových nástrojů, a to s cílem dosažení cenové stability. Právě cenová stabilita je zákonem stanovena jako hlavní cíl činnosti ČNB.¹⁸ Laicky řečeno, činnost ČNB je primárně vedena snahou, aby množství peněz, které se v ekonomice skutečně vyskytuje, odpovídalo množství peněz, které je ekonomicky potřebné. Přesto se však centrální banka snaží sledovat i jiné cíle než je stability měny, avšak - v souladu s ustanovením zákona – není-li tím dotčen její hlavní cíl. Může jimi být např. podpora hospodářského růstu, zaměstnanosti, stabilita měnového kurzu české koruny, finančních trhů nebo stabilizace úrokových sazeb.

Podle zaměření měnové politiky je možné ji rozdělit na restriktivní, expanzivní a neutrální.

V případě restriktivní měnové politiky bude činnost ČNB zaměřena na snížení množství peněz v ekonomice. Tohoto stavu centrální banka dosáhne prostřednictvím zvýšení krátkodobé úrokové sazby, v jejímž důsledku dojde (by mělo dojít) ke zvýšení

---

¹⁸ § 2, odst. 1 zákona č. 6/1993 Sb. o České národní bance, v platném znění.

úrokových sazeb v celé ekonomice. Ekonomické subjekty (domácnosti a podniky) budou poptávat méně úvěrů a utrácet méně peněz. Na druhé straně ani obchodní a další banky nebudou v této situaci příliš ochotné nové úvěry poskytovat. Tento způsob provádění měnové politiky je nazýván jako protiinflační a je ČNB uskutečňován, hrozí-li naší ekonomice narůst inflace. Zastánci této restriktivní neboli protiinflační měnové politiky jsou nazýváni „jestřábi“.¹⁹

Naopak při provádění expanzivní neboli prorůstové měnové politiky, jejíž stoupenci jsou označováni jako „holubice“,²⁰ bude zaměření ČNB opačné. Její činnost bude směřovat k nárůstu množství peněz v ekonomice, přičemž prostředkem zde bude oproti restriktivní měnové politice snížení krátkodobých úrokových měr. V ekonomice tedy dojde (by mělo dojít) rovněž ke snížení úrokových měr. Dochází k situaci, kdy obchodní banky poskytují více nových úvěrů, neboť poptávka po nich roste. Pro domácnosti i podnikatelské subjekty je nyní výhodné poptávat levné peněžní prostředky formou úvěrů. Začínají více utrácet a tím se zvyšuje i rychlost oběhu peněz. Prorůstová měnová politika je prováděna v situaci, kdy se ekonomika v České republice nachází ve stavu recese a ČNB se tímto způsobem snaží ekonomiku posílit.

ČNB provádí měnovou politiku prostřednictvím regulace tzv. operativního cíle (kritéria), jehož prostřednictvím se snaží ovlivnit zprostředkující cíl (kritérium) a tím dosáhnout cenové stability vyjádřené určitou mírou inflace, což je konečný cíl měnové politiky ČNB. Pod pojmem „transmisní mechanismus měnové politiky“ je třeba chápat způsob, jakým operativní cíle, které ČNB může ovlivnit, působí na konečný cíl, který ČNB naopak přímo ovlivnit nemůže.

Teorie rozeznává tři druhy transmisních mechanismů, které se od sebe odlišují právě operativními a zprostředkujícími kritérii, které ten který mechanismus měnové politiky používá:

- měnový transmisní mechanismus;
- úvěrový transmisní mechanismus;
- kurzový transmisní mechanismus.

V dnešní době je však ve vyspělých ekonomikách používán především úvěrový transmisní mechanismus. V případě úvěrové transmisního mechanismu měnové politiky

---

¹⁹ In Jílek, J., *Peníze a měnová politika*, Praha: GRADA Publishing, a.s., 2004, str. 377.

²⁰ tamtéž

je měnová politika ČNB založena primárně na regulaci krátkodobé úrokové míry, která je v tomto mechanismu operativním cílem centrální banky. Zprostředkující kritéria se nazývají úvěrovými agregáty a patří mezi ně *celkový stav úvěrů poskytnutých bankovními i nebankovními institucemi v domácí měně nebankovním subjektům*.²¹ Nevýhodou tohoto úvěrového agregátu je jeho nesnadná sledovatelnost ze strany ČNB a rovněž velmi nízká možnost jeho regulace centrální bankou. Druhým typem úvěrového agregátu, který umožňuje větší míru regulace a sledovatelnosti ČNB, je *celkový stav úvěrů poskytnutých bankovními institucemi v domácí měně bankovním subjektům*.²²

---

²¹ In Revenda, Z., *Centrální bankovníctví*, Praha: MANAGEMENT PRESS, Ringier ČR, a.s., 1999, str. 89.

²² Tamtéž.

6.2 Nástroje měnové politiky

Centrální banky provádějí měnovou politiku pomocí tzv. nástrojů měnové politiky, jejichž prostřednictvím se snaží dosahovat různých operativních cílů v rámci příslušných transmisních mechanismů měnové politiky.

Z hlediska dopadu výše uvedených nástrojů měnové politiky na bankovní systém lze tyto nástroje rozdělit na přímé (netržní) a nepřímé (tržní). Ve vyspělých ekonomikách jsou používány přednostně nástroje nepřímé, neboť nezasahují do samostatnosti obchodních a jiných bank a ty jsou ochotny je akceptovat. Nevýhodou nepřímých nástrojů je však jejich menší účinnost.

Do kategorie výhradně nepřímých nástrojů měnové politiky patří:

- operace na volném trhu;
- automatické facility;
- diskontní nástroje;
- devizové (kurzové) intervence.

Stanovení povinných minimálních rezerv ČNB stojí na pomezí mezi nástroji přímými a nepřímými, stejně jako doporučení a výzvy ČNB směřované bankovním subjektům. Institut povinných minimálních rezerv však bude v následujícím výkladu zařazen mezi nástroje nepřímé, neboť k nim má dle mého názoru blíže, a to i přesto, že jeho podstatou je stanovení určité přímé povinnosti pro obchodní a další banky, čímž vykazuje znaky nástrojů přímých. Za rozhodující znak však považuji fakt, že tento institut není uplatňován selektivně pro různé banky nebo skupiny bank, ale naopak shodně pro všechny dotčené subjekty. Mezi výhradně přímé nástroje měnové politiky patří určité příkazy, zákazy a limity, jež stanoví centrální banka. Do této skupiny lze zařadit např. pravidla likvidity, limity úvěrů bank, limity úrokových sazeb bank nebo povinné vklady. V rámci kapitoly přímých nástrojů měnové politiky bude vyložen také institut doporučení a výzev ČNB.

Při výběru mezi nástroji měnové politiky musí ČNB brát v potaz budoucí vývoj ekonomiky v České republice, nikoliv současný stav, neboť dopad měnově-politických opatření je znatelný až v horizontu několika měsíců.

6.3 Nepřímé nástroje měnové politiky

6.3.1 Operace na volném trhu

Operace na volném trhu jsou nepřímým nástrojem měnové politiky ČNB a jedním z nejúčinnějších způsobů regulace krátkodobé úrokové míry v rámci transmisního úvěrového mechanismu měnové politiky. Podstatou těchto operací je nákup a prodej dluhových cenných papírů s krátkodobou splatností mezi ČNB a ostatními bankami, a to za účelem ovlivnění likvidity bank a úrokové míry v ekonomice, jež mají v konečné fázi vliv na objem peněžní masy. Tyto operace probíhají zásadně v bezhotovostní formě a jejich stranami jsou vždy ČNB na straně jedné a domácí bankovní subjekt na straně druhé, přičemž tato forma operací centrální banky probíhá výhradně z její vlastní iniciativy.

Operace na volném trhu lze rozlišit z hlediska působení na měnovou bázi, a to na operace přímé, kdy je měnová báze ovlivňována prostřednictvím nákupu anebo prodeje cenných papírů ČNB přímo, dále tzv. switch operace a REPO operace, jež jsou nejčastější formou operací na volném trhu.

Podstatou tzv. switch operací je výměna cenných papírů za stejné cenné papíry, ve stejném objemu, avšak s rozdílnou dobou splatnosti. Tento druh operace na volném trhu nemá přímý vliv na měnovou bázi, neboť dochází pouze ke změně struktury cenných papírů držených centrální bankou. V rámci této výměny dochází k úhradě rozdílů v úrokových sazbách. Switch operace mohou být spojené buď s tzv. „pick-up“ úrokovým rozdílem nebo s tzv. „give-up“ úrokovým rozdílem. Podstatou tohoto rozdílu je fakt, že cenné papíry s kratší dobou splatnosti jsou prodávány/nakupovány za vyšší cenu, ale s nižším úrokem než cenné papíry s delší lhůtou splatnosti.

V případě „give-up“ úrokového rozdílu centrální banka nakupuje cenné papíry, jež mají kratší lhůtu splatnosti než cenné papíry, které prodává a z výše uvedeného důvodu je třeba úrokový rozdíl uhradit. Na druhé straně při switch operaci s „pick-up“ úrokovým rozdílem centrální banka tento rozdíl inkasuje.

REPO operace jsou typem operací na volném trhu, který se skládá ze dvou opačných operací. Jejich podstata spočívá v poskytnutí nebo naopak přijetí likvidity bank výměnou na cenné papíry. Strany tohoto obchodu se zavazují ve sjednané době provést operaci opačnou, tj. zpětně prodat nebo nakoupit cenné papíry od druhé strany.

Z pohledu centrální banky můžeme rozlišovat REPO operace prosté, kdy ČNB cenné papíry prodává a tím přijímá přebytečnou likviditu obchodních a jiných bank, a REPO operace reverzní, při níž ČNB cenné papíry naopak nakupuje a bankám likviditu doplňuje. V souladu s termínem, ve kterém má dojít k zpětnému odkupu/prodeji cenným papíru rozlišujeme tyto operace na termínované s přesně specifikovaným datem zpětné operace a netermínované, kdy je termín zpětné operace ohraničen pouze určitým datem, do kterého ji lze uskutečnit.

Častěji jsou v praxi prováděny REPO operace prosté, a to formou tendrů, kdy ČNB stáhne od bank jejich přebytečnou likviditu výměnou za dohodnuté cenné papíry. Po uplynutí sjednané doby vrátí ČNB jako dlužník druhé smluvní straně jistinu zvýšenou o stanovený úrok a zpětně získá cenné papíry, jež byly věřitelskou bankou inkasovány jako kolaterál. Základní doba trvání REPO operací je stanovena na 14 dní. Čas od času jsou však prováděny i REPO operace s dobou splatnosti, jež je kratší než základní doba 14-ti dnů. Z pohledu měnové politiky je jako klíčová chápána dvoutýdenní repo sazba (2T repo sazba).²³

Dříve byla v návaznosti na 2T repo sazba určována i výše diskontní a lombardní sazby. Diskontní sazba byla stanovena o jeden procentní bod výše než 2T repo sazba a sazba lombardní naopak o jeden procentní bod výše. S účinností od 17. prosince 2009 však tato pravidla již neplatí v plném rozsahu, neboť bankovní rada rozhodla o snížení 2T repo sazby o 0,25 %, přičemž výše diskontní sazby zůstala zachována. Rozdíl mezi těmito sazbami tedy k dnešnímu dni činí 0,75 %.

Repo sazba vyhlášená ČNB funguje jako určitý strop, do něž mohou být banky v rámci tendru uspokojovány. Nabídky bank jsou uspokojovány v souladu s tzv. americkou aukční procedurou. V rámci této procedury centrální banka přijme nejdříve nabídky bank, které požadují nejnižší úrokovou sazbu, a to až do výše očekávaného přebytku likvidity pro určitý den. Banky, které požadovaly úrokovou sazbu vyšší, budou odmítnuty, případně budou jejich nabídky uspokojeny pouze poměrně. V současnosti jsou repo tendry využívány výhradně k odčerpávání přebytečné likvidity od bank.

Dříve byl ČNB využíván tří měsíční repo tendr, jehož podstata se s výjimkou doby odčerpání přebytečné likvidity, neliší od výše uvedeného dvou týdenního repo

---

²³ Ke dni 27.3.2010 je výše této sazby 1 % per annum.

tendru. Doba trvání této operace je stanovena na 3 měsíce a uspokojování nabídek bank probíhá rovněž v souladu s americkou aukční procedurou. V současnosti již tato forma operace na volném trhu využívána není. Poslední tři měsíční tendr byl ČNB vypsán v lednu roku 2001.

6.3.2 Automatické facility

Na rozdíl od výše uvedených operací na volném trhu, které jsou prováděny z iniciativy ČNB, operace, jež můžeme zařadit do této kapitoly, probíhají na základě iniciativy ze strany obchodních bank. Cílem těchto operací je snížení nebo naopak zvýšení likvidity příslušné banky, jež probíhá formou uložení nebo poskytnutí likvidity přes noc, tzv. over night (O/N). ČNB dává obchodním bankám k dispozici dva automatické nástroje, a to vkladový nástroj (depozitní facility) a úvěrový nástroj (zápůjční facility).

Nárok bank na přístup do depozitní nebo zápůjční facility je podmíněn žádostí směřovanou Odboru korunových a devizových intervencí ČNB, přičemž tuto žádost musí tento orgán ČNB obdržet nejméně 15 minut v případě depozitní facility a 25 minut v případě zápůjční facility před uzavěrkou účetního dne systému CERTIS.²⁴ Nárok na uložení likvidity přes noc je dále podmíněn také uzavřením rámcové smlouvy mezi příslušnou bankou a ČNB. Minimální objem peněžní prostředků, který lze tímto způsobem uložit nebo který si lze naopak půjčit je 10 mil. Kč. Nad tuto částku je možno likviditu ukládat nebo zapůjčovat bez omezení.

Peněžní prostředky uložené přes noc u ČNB jsou úročeny diskontní sazbou. Úrokovou sazbou finanční prostředků zapůjčených v rámci automatické úvěrové facility je sazba lombardní. Diskontní a lombardní sazba tak vytvářejí rámec, v něm se pohybují krátkodobého úrokové sazby na peněžním trhu.

Zápůjční facility je však bankami využívána pouze minimálně. V situaci, kdy určitá banka pociťuje nedostatek likvidity, existuje jiná banka, která naopak disponuje přebytkem likvidity. Vzhledem k faktu, že úroková sazba na mezibankovním trhu je nižší než úroková míra úvěrového nástroje ČNB, vyplatí se bance poptávat krátkodobý úvěr na mezibankovním trhu.

---

²⁴ Systém ČNB pro provádění mezibankovního platebního styku.

6.3.3 Diskontní nástroje

Nejstaršími a i v současnosti často využívanými nástroji měnové politiky jsou diskontní nástroje. Diskontní nástroje jsou definovány jako „úrokové sazby a další podmínky úvěrů poskytovaných centrální bankou obchodním a dalším bankám v domácí měně, stanovené za účelem regulace operativním kritérií v měnovém a úvěrovém transmisním mechanismu“.²⁵ Laicky řečeno, diskontní nástroje jsou zaměřeny na regulaci měnové báze, tj. hotovostního oběživa v rukou domácích nebankovních subjektů a celkových rezerv domácích bank v domácí měně, a ovlivňování krátkodobé úrokové míry. Tento nástroj měnové politiky má výhradně nepřímý charakter. Banky totiž na změny úrokových sazeb reagovat nemusí.

Jako příklad si můžeme uvést situaci, která nastala v letech 2008/2009 v důsledku finanční krize, které postihla také Českou republiku. ČNB se snažila posílit ekonomiku a odlehčit důsledky této krize mimo jiné prostřednictvím snižování úrokových sazeb. V srpnu roku 2008 činila diskontní sazba stanovená ČNB 2,5 % per annum a v průběhu následujícího roku klesla o 2,25 % a ustálila se ke dni 7.8.2009 na výši 0,25 % per annum. Banky však na snížení úrovně diskontní úrokové sazby nereagovaly podle předpokladů ČNB a nesnížily své úrokové sazby odpovídajícím způsobem. Důvod je možno spatřovat zejména v nestabilním ekonomickém prostředí, jež způsobilo obavu bank v návratnost jimi zapůjčených peněžních prostředků.

Z úvěrů ČNB můžeme mezi diskontní nástroje zařadit:

- diskontní úvěr;
- reeskontní úvěr;
- lombardní úvěr.

Diskontní úvěr. Diskontní úvěr je základním typem úvěru poskytovaného ČNB a zároveň i nejvyužívanějším úvěrovým typem. Účelem tohoto úvěru je řešení krátkodobých nebo sezonních problémů bank týkajících se jejich schopnosti plnit své závazky. V souladu s tímto účelem tedy rozlišujeme běžné diskontní úvěry se splatností,

---

²⁵ In Revenda, Z., *Centrální bankovníctví*, Praha: MANAGEMENT PRESS, Ringier ČR, a.s., 1999, str. 290.

kteře ve většině případů nepřesahuje jeden měsíc, a sezonní diskontní úvěry s dobou splatnosti do tří měsíců.

Vliv na měnovou bázi lze sledovat v situaci, kdy existuje rozdíl mezi výši poskytnutých diskontních úvěrů a výši splacených diskontních úvěrů v určitém období. V případě, že poskytnuté úvěry přesahují úvěry splacené, měnová báze se zvýší a naopak při přesahu splacených diskontních úvěrů poklesne.

Tento typ úvěru není bankám poskytován za žádných specifických podmínek, ale v podstatě automaticky a většinou bez zajištění. Důraz je kladen pouze na „finanční zdraví“ příslušné banky. Právě z tohoto důvodu je třeba limitovat objem poskytnutých diskontních úvěrů stanovením určité limitu jejich ročního objemu. Limit je možné určit v poměru na výši kapitálu nebo aktiva příslušné banky nebo maximálním objemem stanoveným pro jednotlivé banky, případně je možné vycházet s objemu poskytnutých diskontních úvěrů z loňského období. První z výše uvedených způsobů je nejspřavedlivějším vůči všem bankám, a proto je také v současných vyspělých tržních ekonomikách způsobem nejpoužívanějším.

Úroková sazba diskontních úvěrů je jednou z nejnižších sazeb v celé ekonomice. K dnešnímu dni činí její výše 0,25 % per annum.²⁶

Reeskontní úvěr. Podstatou reeskontního úvěru je poskytnutí úvěru centrální bankou formou odkupu (reeskontu) směnek od bank, které samy již tyto směnky odkoupily (eskontovaly) od svých klientů. Je zde patrná značná podobnost z reverzními REPO operacemi (viz. kapitola 6.3.1). V případě reeskontního úvěru je však iniciativa výhradně na straně banky, která tímto způsobem získá potřebné finanční prostředky, které by za normální situace obdržela až v den splatnosti směnky. Rovněž se jedná o krátkodobý typ úvěru, jehož maximální doba splatnosti je vymezena maximální dobou splatnosti směnek, které je centrální banka ochotna reeskontovat. Většinou se jedná o směnky s dobou splatnosti maximálně 90 dní. Doba splatnosti reeskontního úvěru je vždy o určitý počet dní kratší než doba splatnosti reeskontované směnky.

Tento typ úvěru nepředstavuje pro centrální banku přílišné riziko, neboť nebezpečí, že dlužnická banka nebude mít dostatek finančních prostředků k zaplacení, je minimální. V den splatnosti reeskontního úvěru převede centrální banka směnku zpět ve prospěch dlužnické banky a částku ve výši reeskontního úvěru si strhne z rezerv

---

²⁶ 27.3.2010.

příslušné banky. A právě tato forma splacení úvěru, dává centrální bance jistotu jeho splacení – poskytne reeskontní úvěr pouze takové bance, která má na účtu u centrální banky dostatek rezerv.

Reeskontní úvěr bývá úročen diskontní sazbou, avšak úroková sazba může být nastavena i vyšší. V takovém případě se jedná o reeskontní sazbu. I tento typ úvěrového produktu je centrálními bankami limitován, a to na podobném principu jako je tomu v případě diskontních úvěrů. (viz. výše diskontní úvěr). V České republice byl reeskontní úvěr zrušen k 30. září 1997.

Lombardní úvěr. Lombardní úvěr je nástrojem úvěrové pomoci „mírně nelikvidním bankám“ ze strany ČNB. V případě problémů s likviditou je tento typ úvěru záchranným polštářem, jak získat nezbytné finanční prostředky. Úvěr je bankám poskytnut oproti zástavě cenných papírů a řadíme ho rovněž mezi krátkodobé úvěry, neboť jeho splatnost obvykle nepřevyšuje 90 dní a v některých případech bývá i kratší. Výše lombardního úvěru je odvozena od hodnoty zástavy a stanovena jako určité procento její výše. ČNB poskytuje tento typ úvěru pouze do výše 25 % hodnoty cenných papírů, kterou jsou jí poskytnuty jako zástava. Tímto způsobem centrální banka ošetřuje riziko poklesu hodnoty zástavy pod výši poskytnutého úvěru.

Lombardní úvěr představuje pro banky relativně drahý zdroj finančních prostředků, a to nejen proto, že jeho výše zdaleka nedosahuje hodnoty zástavy, ale také z důvodu vysokého úročení. Lombardní sazba je ve srovnání s diskontní, příp. reeskontní sazbou, vyšší.²⁷ Vysvětlení vysokého úročení je podle mého názoru třeba spatřovat zejména v účelu lombardního úvěru. Jedná se o nástroj pomoci bankám, které nejsou krátkodobě schopné plnit své závazky, a proto si centrální banka může „dovolit“ tuto svoji pomoc prodražit a motivovat tak banky, aby se po překlenutí svých problémů více snažily do stejné situace již nedostat. Pokud by lombardní sazba byla stanovena příliš nízká, motivační funkci by neplnila a banky by věděly, že vždy, když se dostanou do problémů s likviditou, najdou u ČNB pomoc v podobě levných finančních prostředků ve formě tohoto úvěru.

Z mého pohledu v posledních letech tento typ nástroje měnové politiky není příliš účinným prostředkem k regulaci množství peněz v ekonomice. Za jinak nezměněných podmínek by mělo snížení úrokových sazeb vést k růstu poptávky bank

---

²⁷ Ke dni 27.3.2010 činí výše lombardní sazby 2 % per annum.

po penězích ve formě úvěrů od centrální banky. Vzhledem k dostatku levných prostředků tato situace umožní bankám zlevnit poskytované úvěry. Domácnosti i podnikatelské subjekty budou úvěry více poptávat a vzroste množství peněz v ekonomice. Ekonomické subjekty budou více investovat, utrácet, zvýší se peněžní obrat. A samozřejmě při zvýšení diskontní sazby nastane v konečném důsledku efekt opačný a množství peněz v ekonomice poklesne.

Diskontní nástroje však patří mezi nástroje nepřímé a proto jejich konečný efekt nezávisí jen na ČNB, ale zejména na bankovních subjektech, které by měly na snižování anebo zvyšování úrokových sazeb centrální bankou reagovat. Ekonomické podmínky však nejsou nikdy černobílé, a proto je tento efekt silně nejistý. Vždy záleží na samotné bance, na její finanční situaci, jejím názoru na budoucí vývoj ekonomiky a s tím spojenou návratnost zapůjčeným peněžních prostředků, zda snížení nebo zvýšení úrokových sazeb centrální bankou ovlivní i produkty, jež tato banka poskytuje a do jaké míry. Vzhledem k nejistým účinkům změn diskontní sazby a jiných úrokových sazeb na chování a rozhodování bank, se tyto úrokové sazby mění jen mírně nebo v delších časových obdobích.

V uplynulých dvou letech, kdy i Česká republika byla postižena finanční krizí, se i v české ekonomice projevil nejistý účinek výše uvedených změn úrokových sazeb. K poslední změně diskontní úrokové sazby došlo 7.8.2009 a od té doby zůstala výše diskontní sazby na stejné úrovni. Důvodem však je to, že její výše - 0,25 % per annum - již více snižovat nelze, neboť ČNB mění úrovně svých úrokových sazeb minimálně o hodnotu 0,25 %. Takto nízká výše diskontní sazby je stále ponechávána z důvodu posílení ekonomiky. V prosinci loňského roku došlo také k dalšímu snížení lombardní sazby, a to o pouhé 0,25 % per annum, neboť její výše je už tak velice nízká, resp. nejnižší od počátku existence ČNB.

6.3.4 Kurzové (devizové) intervence

Dalším z nástrojů měnové politiky ČNB jsou kurzové neboli devizové intervence, jejichž hlavním cílem je regulace měnového kurzu české koruny. Prováděním kurzových intervencí však mohou být ovlivněny i další operativní kritéria měnové politiky, jako je měnová báze a krátkodobá úroková míra. Vzhledem k faktu, že v současných tržních ekonomikách je měnový kurz kategorií tržní, jež je určen vztahem nabídky a poptávky ve vztahu k určité měně, je možné kurz české koruny účinně regulovat právě ovlivňováním nabídky a poptávky po ní. Kurzové intervence mohou být prováděny ČNB ve formě intervencí přímých nebo nepřímých.

Podstatou přímých intervencí je nákup nebo prodej zahraničních měn za měnu domácí, kdy na jedné straně stojí ČNB a na straně druhé obchodní a další banky. Tyto intervence se nazývají intervencemi devizovými a mají výhradně bezhotovostní podobu. V situaci, kdy ČNB nakupuje zahraniční měnu od bank, dochází k nárůstu poptávky po zahraniční měně a zároveň k nárůstu nabídky domácí měny. Roste rovněž výše měnové báze, neboť se zvyšují rezervy bank v domácí měně. Prodej zahraniční měny vyvolává efekt opačný a v konečné fázi tedy pokles rezerv bank a tím i měnové báze.

Dopad devizových intervencí může ČNB do jisté míry usměrnit, a to prováděním operací na volném trhu. Ve chvíli prodeje zahraniční měny bude ČNB zároveň realizovat operace ve formě nákupu cenných papírů a naopak bude-li nakupovat zahraniční měnu, umožní jí „sterilizaci“ devizových intervencí právě prodejem cenných papírů. Devizové intervence a operace na volném trhu mají zcela opačný vliv na krátkodobou úrokovou míru a výsledný efekt bude záviset na tom, který z těchto nástrojů měnové politiky bude mít převahu.

Přímé intervence jsou prováděny nejčastěji ve formě tzv. konverzí, kterými jsou prosté prodeje či nákupy zahraničních měn za měnu domácí. Konverze mají na operativní kritéria, která chce ČNB ovlivnit, trvalý vliv. Naopak jsou-li devizové intervence prováděny formou tzv. swapových operací, mají na měnový kurz české koruny, krátkodobou úrokovou míru a měnovou bázi vliv pouze dočasný. Podstatou tzv. swapových operací je totiž zpětný odkup/prodej dříve prodané/nakoupené zahraniční měny v předem dohodnutém termínu a za předem dohodnutou cenu.

Druhým typem kurzových intervencí jsou intervence nepřímé. Ty jsou prováděny ve formě změn úrokových sazeb ČNB, které ve svém důsledku ovlivní pohyb zahraničního kapitálu. Narůst těchto sazeb by měl v stabilním ekonomickém prostředí za následek příliv zahraničního kapitálu a růst poptávky po domácí měně a pokles úrokových sazeb naopak jeho odliv a převahu nabídky české koruny nad poptávkou po ní.

6.3.5 Povinné minimální rezervy

Povinné minimální rezervy patří i v současných ekonomikách ke klasickým nástrojům měnové politiky, a to i přes pokles jejich významu a spornost jejich samotné existence. V některých zemích nebyl institut povinných minimálních rezerv nikdy používán (např. Švýcarsko, Kanada nebo Belgie), avšak v České republice je tento institut stále používán, a to nejen jako nástroj k provádění měnové politiky, ale také jako prostředek, s jehož pomocí ČNB ovlivňuje likviditu obchodních a dalších bank. Samozřejmě nesmíme zapomenout na jejich funkci jakožto „záchranného kruhu“, který bankám pomáhá při řešení krizových situací.

Není možné tento nástroj měnové politiky zařadit zcela ani do kategorie nástrojů přímých ani nástrojů nepřímých. Přímý dopad je třeba spatřovat v možnosti ČNB uložit příslušné bance sankce v případě neplnění povinnosti vytvářet rezervy v určité výši. Pro zařazení mezi nepřímé nástroje hovoří fakt, že povinnosti v souvislosti s povinnými minimálními rezervami dopadají na všechny banky stejně (stejná sazba i základ, z něhož je jejich výše vypočítávána). Negativem tohoto měnového nástroje je rovněž snižování konkurenceschopnosti bank v zemích, kde je povinnost minimálních rezerv stanovena, vůči nebankovním subjektům, pro které tato povinnost neplatí, neboť v jejím důsledku je omezena volnost banky v otázce dispozice s peněžními prostředky, které si u ní ekonomické subjekty uložily.

Banky udržují povinné minimální rezervy na svém účtu v Zúčtovacím centru u ČNB, tzv. účet platebního styku a také na účtu pro výběry a skládání hotovosti, je-li tento účet ve prospěch příslušné banky veden. Jejich výše je odvozena od základu, kterou tvoří závazky banky vůči její klientele, avšak s výjimkou jiných bank, přičemž jejich splatnosti nesmí přesahovat 2 roky. Základem pro určení výše povinným minimální rezerv jsou tedy především vklady od nebankovních subjektů v domácí měně. K dnešnímu dni²⁸ je předepsaný objem povinných minimálních rezerv stanoven ve výši 2 % z výše uvedeného základu, což je plně v souladu s výší této sazby stanovené Evropskou centrální bankou pro banky v Hospodářské a měnové unii. Tuto

---

²⁸ 27.3.2010.

výši stanoví ČNB svým opatřením a je publikována ve Věstníku ČNB. Peněžní prostředky uložené u ČNB ve formě povinných minimální rezerv jsou od r. 2001 také úročeny, a to 2T repo sazbou.

Přestože význam povinných minimálních rezerv je podle některých autorů přinejmenším sporný, já osobně jsem zastáncem jeho existence. I když omezení volnosti banky při nakládání s vklady veřejnosti je minimální, neboť 2 % sazba z objemu vkladu domácích nebankovních subjektů je zanedbatelná, přesto je zde patrný dohled ze strany centrální banky. „Finanční zdraví“ banky je vždy jednou z podmínek poskytnutí diskontního úvěru ze strany ČNB. Pokud však nebude banka mít takové množství peněz, které by odpovídalo 2 % jejich vkladů, a které by ve formě povinných minimálních rezerv držela na účtech u ČNB, rozhodně to podle mého názoru o její dobré finanční situaci nevyovídá. Samozřejmě neberu v potaz situaci, kdy dojde ke zvýšení sazby povinných minimálních rezerv a bance určitou dobu trvá, než doplní jejich výši na stanovenou úroveň. Pokud tedy nedojde k jejich doplnění z dobrovolných rezerv. Plnění tohoto ukazatele tak může ČNB pomoci při rozhodování o poskytnutí úvěrů příslušné bance. Zároveň bych jako nespornou uvedla funkci minimální rezerv jakožto určitého „polštáře“ zajišťujícího plynulost mezibankovního platebního styku v Zúčtovacím centru ČNB.

6.4 Přímé nástroje měnové politiky

Podstatou přímých nástrojů měnové politiky, jak již z jejich názvu vyplývá, je jejich přímý vliv na množství peněz v oběhu. Ačkoliv jsou účinnější než nástroje nepřímé, dochází k jejich používání pouze výjimečně, neboť rozhodujícím způsobem zasahují do samostatnosti banky. U tohoto typu měnových nástrojů převládá jejich administrativní charakter a často působí selektivně vůči určité bance. Mezi přímé nástroje měnové politiky patří:

Pravidla likvidity. Pod tímto pojmem je třeba si představit „stanovení závazné struktury aktiv a pasiv a závazných vazeb mezi nimi v bilancích bank za účelem regulace likvidity bank“.²⁹ Jejich zařazení mezi nástroje měnové politiky je sporné, neboť se jedná spíše o prostředek regulace bank, který slouží k rozložení rizik bankovní činnosti a tím k podpoře stability celého bankovního systému. Přesto však za určitých okolností mohou tato pravidla operativní kritéria ovlivnit. Do této skupiny je možné zařadit také povinné minimální rezervy (viz. kapitola 6.3.5) a pravidla tzv. přiměřenosti likvidity.³⁰

Limity úvěrů bank neboli tzv. absolutní úvěrové limity. Stanovení limitů úvěrů bank je jedním z neúčinnějších nástrojů měnové politiky, a to v rámci úvěrového transmisního mechanismu měnové politiky, neboť přímo působí na jeho zprostředkující kritérium, tj. úvěrové agregáty (viz. kapitola 6.1). Avšak v konečném důsledku mohou ovlivnit i jiné cíle měnové politiky, ať již zprostředkující (měnová báze, kurz domácí měny) nebo operativní (měnové agregáty). Podstatou tohoto měnově-politického nástroje je stanovení maximálního rozsahu úvěrů, které mohou banky poskytnout svým klientům. Toto omezení je samozřejmě bankami přijímáno s nevolí, přesto se v ekonomikách i nadále vyskytuje, a to ve formě tzv. úvěrové angažovanosti, kdy centrální stanoví maximální rozsahu úvěrů určité banky ve vztahu ke konkrétnímu klientovi nebo skupině klientů. V českém bankovním systému byly tyto limity používány počátkem 90. let.

---

²⁹ In Revenda, Z., *Centrální bankovníctví*, Praha: MANAGEMENT PRESS, Ringier ČR, a.s., 1999, str. 314.

³⁰ Blíže in Revenda, Z., *Centrální bankovníctví*, Praha: MANAGEMENT PRESS, Ringier ČR, a.s., 1999, str. 490 - 493.

V protikladu k těmto tzv. absolutním úvěrovým limitům existují i tzv. úvěrové limity relativní, které se však řadí do kategorie diskontních nástrojů, a tedy měnově-politických nástrojů nepřímých. Způsob nastavení absolutních i relativních úvěrových limitů je však stejný.

Limity úrokových sazeb bank. Tento nástroj by již v dnešních tržních ekonomikách neměl mít místo, neboť se jedná o velmi významný zásah do rozhodovací pravomoci bank. Na našem území byl naposledy použit v letech 1990 - 1992 formou stanovení dolní hranice depozitní úrokové sazby za účelem podpory vkladů u bank. Jeho podstatou je stanovení limitů úrokových sazeb, které banky účtují svým klientům, a to ve formě maximální úrokové sazby z úvěrů a maximální nebo minimální sazby z vkladů. Účelem tohoto nástroje měnové politiky je především ovlivnění krátkodobého úrokové míry. Jeho účinnost však závisí nejen na následném chování bank, ale i jejich klientů. Aby efekt nastavených limitů byl co největší, je třeba „součinnosti“ všech zúčastněných subjektů.

Povinné vklady. Podstatou tohoto institutu měnové politiky je „stanovení povinnosti některým subjektům otevírat běžné účty, ukládat volné peněžní prostředky a provádět některé další operace výhradně přes centrální banku, s cílem získat kontrolu nad pohybem peněžních prostředků těchto subjektů.“³¹ Tato povinnost je stanovena nejčastěji pro centrální orgány (např. ministerstva, státní fondy) a orgány místní moci a správy. Tímto způsobem získává centrální banka kontrolu nad peněžními prostředky, které byly dříve těmito subjekty ukládány u bank. Pokud by byla vkladová povinnost zrušena, došlo by k růstu měnové báze a současně by banky začaly poptávat méně úvěrů od centrální banky. Tím by došlo k poklesu vlivu diskontní politiky, neboť by banky již nebyly tolik závislé na peněžních prostředcích od centrální banky.

V roce 1994 došlo na základě dohody mezi ČNB a Fondem národního majetku (dále jen „Fond“) k postupnému převodu peněžních prostředků Fondu z účtů u bank na účet u ČNB, a to za účelem snížení měnové báze formou snížení rezerv bank. Trendem posledních let je však rušení vkladové povinnosti a dříve povinným subjektům, vyjma vlády v rámci plnění státního rozpočtu, je dána možnost výběru, zda uložit peněžní prostředky u obchodních a dalších bank nebo u ČNB. Kritériem může být výše výnosu,

---

³¹ In Revenda, Z., *Centrální bankovníctví*, Praha: MANAGEMENT PRESS, Ringier ČR, a.s., 1999, str. 319.

kteřé je v případě uložení peněžních prostředků u centřální banky nižší. Nižší výnos je však kompenzována vysokou jistotou návratnosti takto uložených financí.

Doporučení, výzvy a dohody. ČNB může dosahovat konečného cíle měnové politiky také prostřednictvím součinnosti s obchodními a dalšími bankami, a to pomocí doporučení a výzev adresovaných těmto subjektům a jimi plněnými, popř. formou dohod, která s těmito subjekty ČNB uzavře. Jejich obsah se týká nejčastěji úvěrové a úrokové politiky bankovních subjektů. Tyto nástroje měnové politiky jsou velice účinné, a proto jsou také centřální bankou často využívány. Vždy však pouze dočasně a krátkodobě. Doporučení a výzvy představují pouze určitá přání centřální banky, která většinou nebývají formulována v písemné formě. Oba tyto měnově-politické nástroje jsou nezávazné, liší se však mírou obecnosti. Výzvy jsou na rozdíl od doporučení konkrétnější a zároveň také důraznější podobou přání centřální banky. Mezi bankami a ČNB mohou být také uzavírány tzv. gentlemanké dohody, které se podpisem smluvních stran stávají závaznými. Přesto, že doporučeními ani výzvami nejsou banky vázány, k jejich plnění přesto dochází. Důvodem může být na straně jedné respekt k centřální bance jakožto vrcholné autoritě v rámci bankovního systému, ale na straně druhé také strach ze sankčních opatření, která by mohla být centřální bankou v případě nesplnění doporučení nebo výzvy vůči příslušné bance užita.

7 Funkce banky bank

Požadavek bezproblémového fungování bankovního systému v zemi a účinného provádění měnové politiky centrální bankou si vyžádal vznik takového bankovního systému, který by centrální bance umožňoval zásahy do činnosti bank druhého stupně. Právě nutnost těchto zásahů vedla ke vzniku funkce centrální banky označované za funkci banky bank. V této funkci vystupuje ČNB ve vztahu k obchodním a dalším bankám jako jejich bankéř a její činnost je možno rozdělit do tří základních oblastí:

- 1) přijímání vkladů;
- 2) poskytování úvěrů;
- 3) vedení bankovních účtů a provádění zúčtování mezi bankami.

Peněžní prostředky u centrální banky jsou ukládány ve formě povinných nebo dobrovolných úložek, a to v domácí a v některých zemích i v zahraniční měně. Povinné úložky mají formu tzv. povinných minimálních rezerv, jejichž prostřednictvím ČNB reguluje množství finančních prostředků, které banky mohou použít k poskytování úvěrů, příp. k dalším bankovním obchodům. Stanovení výše povinných minimálních rezerv je zároveň jedním z protiinflačních nástrojů ČNB. Hlavní důvodem povinných i dobrovolných rezerv je zajištění plynulého mezibankovního platebního styku, avšak v případě ohrožení likvidity banky mohou být tyto peněžní prostředky použity také jako určitý „polštář“ pro její zachování. Dobrovolné rezervy slouží bankám také jako jistá pojistka pro případ nebezpečí poklesu výše peněžních prostředků ve formě povinných minimálních rezerv pod předepsanou úroveň.

Úvěry u ČNB jsou komerčními bankami poptávány ze dvou základních důvodů. Jedním z důvodů je výše úrokové sazby, kterou jsou tyto úvěry poskytnuté ČNB úročeny, a tím se pro banky stávají levným zdrojem peněžních prostředků. V druhém případě vystupuje ČNB vůči ostatním bankám jako tzv. věřitel poslední instance (lender of last resort). V případě problémů se zajištěním likvidity nebo dokonce platební schopnosti je pro banky ČNB poslední instancí, na kterou mají možnost se obrátit. Úvěr na mezibankovním trhu by byl nemyslitelný, neboť by pro případného věřitele představoval příliš velké riziko.

Úvěry poskytované komerčním bankám ČNB můžeme rozčlenit do pěti základních skupin, a to podle jejich účelu a lhůty splatnosti.

Krátkodobé úvěry na doplnění likvidity. Do této skupiny úvěrů můžeme zařadit úvěry diskontní a reeskontní. V praxi jsou známy také úvěry na eskont exportních směnek, který byl poskytován dříve i nás, a sezónní úvěry. První z výše uvedených úvěrů - úvěr na eskont exportních směnek - je formou nepřímé podpory vývozu, která je poskytována prostřednictvím odkupu směnek spojených s úvěry poskytnutými bankami domácím vývozcům v domácí měně. Sezónní úvěry jsou pak nepřímou podporou směřovanou do zemědělství, zejména pak do oblastí se sezónním charakterem. Diskontní a reeskontní úvěry blíže (viz. výše kapitola 6.3.3).

Krátkodobé nouzové úvěry. Tato forma úvěru se účelem shoduje s krátkodobými úvěry uvedenými výše. Obchodními a dalšími bankami však bývají poptávány až ve chvíli, kdy již nemohou od ČNB získat úvěr diskontní, popř. reeskontní. Mezi tento druh úvěrů lze zařadit úvěry lombardní (viz výše kapitola 6.3.3) nebo úvěry na povinné minimální rezervy, které jak již z názvu vyplývá, slouží k doplnění povinných minimálních rezerv dotčené banky na předepsanou výši. Vzhledem k faktu, že nedodržení předepsané výše povinných minimálních rezerv je chápáno jako porušení povinností ze strany banky, je tento typ úvěrů vysoce úročen sankčním úrokem.

Střednědobé a dlouhodobé nouzové úvěry. Poskytne-li ČNB takovýto typ úvěru, znamená to, že dlužnická banka má podstatné a ve většině případů také dlouhodobé problémy se zajištěním likvidity. Poptávat takovýto typ úvěru u centrální banky je pro ni poslední a jediná možnost a v případě odmítnutí jeho poskytnutí by to pro ni znamenalo ukončení činnosti.

Hotovostní úvěry. Ve výjimečném případě může ČNB poskytnout bankám tento typ úvěru za účelem doplnění jejich pokladní hotovosti. Běžným způsobem řešení nedostatku pokladní hotovosti je čerpání těchto prostředků z rezerv uložených u ČNB. Poptávání hotovostního úvěru je tedy až poslední možností zisku hotovostních prostředků.

Další avšak velmi ojedinělou možností je poskytování úvěrů v zahraničních měnách.

Ačkoliv provádění zúčtovacích operací mezi obchodními a dalšími bankami, spořitelními a úvěrními družstvy a dalšími subjekty³² je umožněno provádět i jiným než centrálním bankám, v České republice je tato funkce zatím svěřena výhradně ČNB,

---

³² § 38, odst. 1 zákona č. 6/1993 Sb. o České národní bance, v platném znění.

které je tak jediným zúčtovacím neboli clearingovým centrem v České republice, neboť od roku 2003, kdy bylo umožněno provozovat mezibankovní platební systém i jiným subjektům než je ČNB, nebyla licence k jeho provozování nikomu udělena. Mezibankovní platební styk provádí ČNB prostřednictvím svého zúčtovacího centra – systému CERTIS.

Celý proces mezibankovního zúčtování probíhá na základě příkazů k úhradě prováděných bankami, popř. příkazů k inkasu nebo příkazů třetích osob a jeho podstatou je odečítání plateb z účtů anebo naopak přičítání plateb na účty příslušných zúčastněných bank. Za účelem plynulého mezibankovního platebního styku poskytuje ČNB obchodním bankám a dalším subjektům výše zmíněné krátkodobé úvěry, a to pro případ nedostatku peněžních prostředků na účtu k provedení příslušné transakce. Poskytnutí tohoto úvěru je samozřejmě právem a nikoliv povinností centrální banky. Nedojde-li k poskytnutí úvěru, ČNB příkaz k úhradě neprovede a vrátí ho příslušné bance nebo si ho po určitou dobu ponechá pro případ, že by platící banka potřebné peněžní prostředky obstarala jiným způsobem. Na konci každého účetního dne potom ČNB zašle příslušným subjektům, jejichž účty vede, přehled veškerých transakcí, které na jejich účtech ten den proběhly, včetně stavu na těchto účtech.

8 Banka státu (vlády)

Pod pojmem „banka státu (vlády)“ je třeba si představit veškeré činnosti, které ČNB ve sféře bankovníctví a finančnictví vykonává pro vládu, centrální orgány, orgány místní moci a správy a také pro některé veřejnoprávní podniky.

Mezi operace, které provádí ČNB pro výše uvedeného subjekty, patří:

- činnosti spojené se správou státního dluhu, tj. s poskytováním a splácením úvěrů státu, placením úroků, emisí státních cenných papírů, atd. V této souvislosti můžeme o ČNB hovořit také jako tzv. fiskálním agentovi České republiky;
- poskytování úvěrů státnímu rozpočtu: v tržních ekonomikách současných států je tato forma poskytování úvěrů podmíněna úpisem státních cenných papírů a jejich umístěním na finančním nebo kapitálovém trhu. Na straně věřitelů tedy vystupují subjekty odlišné od centrální banky, především obchodní a další banky, ale také domácnosti nebo subjekty podnikatelského sektoru. Možnost přímého úvěrování státu je dnes již ze zákona zakázána a výrazně omezena je také možnost nabývání státních cenných papírů centrální bankou. Důvodem pro tento krok byla tzv. monetizace státního dluhu, kdy docházelo k růstu množství peněz v ekonomice a tím i k růstu inflace;
- činnosti spojené s pokladním plněním státního rozpočtu, tedy s hospodařením státu v příslušném roce. V některých zemích tato činnosti prováděna centrálními bankami není, a to i přesto, že vedení účtů centrální bankou zajišťuje větší bezpečnost uložených peněžních prostředků státu. V České republice však tuto funkci plně zabezpečuje ČNB. ČNB vede účty pro stát, provádí inkasa a úhrady z těchto účtů, tj. veškeré operace související s rozpočtovým hospodařením státu a zajišťuje, aby se účet státního rozpočtu v průběhu roku nedostával do nepovoleného debetu. K této situaci může dojít i přesto, že je rozpočet koncipován jako vyrovnaný, příp. přebytkový, a to tehdy, když výdaje státního rozpočtu předcházejí příjmům. Za tímto účelem může ČNB poskytnout státu krátkodobý úvěr nebo může stát získat potřebné peněžní prostředky prostřednictvím emise krátkodobých cenných papírů, tzv. pokladničních

poukázek. V dnešní době je v České republice, stejně jako ve většině vyspělých tržních ekonomik, upřednostňována varianta druhá.

9 Reprezentace státu v měnové oblasti

ČNB je subjektem, který zastupuje stát v otázkách týkajících se měnové politiky vůči veřejnosti. Je to právě centrální banka, která jakožto vrcholný subjekt provádějící měnovou politiku a vykonávající dohled nad druhým stupněm bankovní soustavy má nebo by alespoň měla mít největší přehled v měnové oblasti. Informační povinnost ČNB má v České republice podklad v ustanovení zákona, a to v § 3, odst. 5. zákona o ČNB, který naší centrální bance ukládá povinnost informovat veřejnost nejméně jednou za čtvrtletí o měnovém vývoji, jeho případných problémech a způsobech jejich řešení.

Důsledné a zodpovědné plnění této funkce ČNB má vliv nejen na míru důvěryhodnosti veřejnosti v ní, ale také na účinnost její měnové politiky. Význam této funkce stoupá zejména v období, kdy je ohrožena měnová stabilita, nebo kdy dochází k poklesu důvěryhodnosti veřejnosti v bankovní systém v dané zemi. Vliv na veřejnost však mají nejen informace týkající se opatření, jež ČNB připravuje nebo již dokonce realizuje, ale také informace o opatřeních, která ČNB pouze zvažuje použít, např. zvýšení nebo snížení úrokových sazeb. Jedná se o tzv. oznamovací efekt.

Informace týkající se bankovní soustavy ČNB získává primárně v rámci tzv. dohledu na dálku, tj. přímo od samotných bank na základě údajů, které jsou tyto banky povinny pravidelně zasílat ČNB. Dalším zdrojem údajů potom může být tzv. dohled na místě.

Existuje mnoho způsobů, jejichž prostřednictvím ČNB poskytuje informace. Žádné oficiální rozčlenění těchto způsobů však neexistuje, a to ať již podle subjektů, jimž jsou informace přímo určeny nebo podle toho, zda existuje pro informační povinnost ČNB zákonný podklad či nikoli.

Aktuální informace v měnové oblasti jsou široké veřejnosti přístupné nejčastěji prostřednictvím masmédií, ať již formou televizních přenosů tiskových konferencí k dílčím otázkám měnové politiky, novinových článků s rozhovory s čelnými představiteli ČNB nebo zpráv uveřejněných na internetu.

Způsob, kterým jsou informace poskytovány ex post, je jejich publikace ve vlastních dokumentech ČNB, ať již v obecných dokumentech jako je výroční zpráva

nebo ve specifických dokumentech, kterým je měnový přehled a další statistiky zveřejňované na webových stránkách ČNB.

Zákon o ČNB upravuje informační povinnost ČNB ve vztahu k zákonodárnému sboru. Dle § 3 tohoto zákona je ČNB povinna nejméně dvakrát do roka, nebude-li požádána o zprávu mimořádnou, předkládat Poslanecké sněmovně zprávu o měnovém vývoji. Tuto zprávu předkládá Poslanecké sněmovně k projednání guvernér ČNB, který je také oprávněn účastnit se schůze, v jejímž rámci bude tato zpráva projednávána. V následujícím ustanovení § 3a je stanovena rovněž povinnost informovat zákonodárny sbor v otázce finanční stability, a to nejméně jedenkrát v roce.

Avšak existují určité informace, jež veřejnosti poskytovány nejsou a z určitých důvodů ani nemohou být. Může se jednat např. o informace týkající se hodnocení jednotlivých komerčních bank provedeného ČNB nebo o údaje v souvislosti s devalvací anebo revalvací kurzu české koruny.

ČNB rovněž reprezentuje Českou republiku na pravidelných zasedáních mezinárodní finančních organizací, zejména Mezinárodního měnového fondu, Banky pro mezinárodní platby nebo Světové banky. Členové bankovní rady ČNB jsou také často členy vládních delegací při mezinárodních jednáních. Dvanáctkrát ročně dochází k setkání guvernérů centrálních bank členských států Evropské unie. Cílem zasedání je koordinace měnových politik členských států.

10 Regulace a dohled bankovního systému

10.1 Úvod do problematiky dohledu vykonávaného ČNB

Má-li centrální banka provádět měnovou politiku, tedy regulovat množství peněz v ekonomice, co neúčinněji, je třeba, aby měla možnost ovlivňovat a do jisté míry také usměrňovat činnost subjektů, které se na tvorbě peněz podílejí. Regulační a dohledová funkce ČNB je tak v současnosti společně s měnovou politikou nejdůležitější funkcí centrální banky. Činnost ČNB v rámci této funkce však nesměruje jen k vytvoření dostatečného prostoru pro provádění měnové politiky, ale rovněž také k posilování efektivnosti bankovního systému a jeho důvěryhodnosti.

Bankovní regulace znamená „koncipování a prosazování podmínek, pravidel a rámce činnosti bankovních institucí v dané ekonomice“.³³ Pod pojmem dohled chápeme „kontrolu dodržování pravidel činnosti, včetně případného vyvozování sankcí při neplnění pravidel“.³⁴ V případě bankovního dohledu jsou subjekty dohledu samozřejmě bankovní subjekty. ČNB vykonává však dohled i nad dalšími subjekty v oblasti finančnictví.³⁵ V České republice je otázka bankovního dohledu, bankovní regulace i dohledu v dalších oblastech, v nichž je založena dohledová pravomoc ČNB, upravena na úrovni zákona, a to v zákoně o ČNB, v zákoně o bankách, zákoně č. 363/1999 Sb., o pojišťovnictví (dále jen „**zákon o pojišťovnictví**“) a řadě dalších zákonů. Jednotlivé oblasti poté upravuje ČNB prostřednictvím svých vyhlášek nebo opatření.

Předmětem regulace a dohledu ze strany ČNB je „život“ bank působících na našem území, a to již od samotného počátku. Oblasti, v nichž se uplatňuje regulace ze strany ČNB, bychom mohli rozdělit následujícím způsobem:

- 1) podmínky vstupu do bankovníctví, tzv. kritéria autorizace;
- 2) základní povinnosti bank;
- 3) povinné pojištění vkladů v bankách;
- 4) úvěry věřitele poslední instance (viz. kapitola 7).

---

³³ In Revenda, Z., *Centrální bankovníctví*, Praha: MANAGEMENT PRESS, Ringier ČR, a.s., 1999, str. 119.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ § 44, odst. 1 zákona č. 6/1993 Sb. o České národní bance, v platném znění.

10.2 Oblasti regulace ze strany ČNB

10.2.1 Kritéria autorizace

Jednou z oblastí, v níž se uplatňuje regulace ze strany ČNB, je již samotné stanovení podmínek, za nichž může být ekonomickému subjektu udělena bankovní licence a tím mu dána možnost působit na území České republiky jako banka. Na základě zákona o bankách je banka charakterizována čtyřmi pojmovými znaky, a to:

- 1) je držitelem **bankovní licence**;
- 2) je právnickou osobou, založenou ve formě společnosti akciové a její sídlo je v České republice;
- 3) přijímá vklady od veřejnosti;
- 4) poskytuje veřejnosti úvěry.

Na našem území však mohou působit i jiné typy bankovních subjektů než jsou „banky“ ve výše uvedeném smyslu.³⁶ V případě těchto subjektů, s výjimkou zahraničních bank působících v České republice prostřednictvím svých poboček, jimž je bankovní licence udělována tuzemskou centrální bankou, však ČNB nemá větší možnost ovlivnit jejich vstup na náš trh.

V souladu s výše uvedenými pojmovými znaky je tedy bankovní licence nezbytným předpoklad k tomu, aby byl ekonomický subjekt považován za banku v právním slova smyslu a ČNB je tím subjektem, který upravuje nejen podmínky, za nichž může být bankovní licence udělena, ale zároveň rozhoduje o samotném udělení této licence a následně ji vydává, a to na dobu neurčitou bez možnosti převodu na jinou osobu.

Velmi významným znakem bankovní licence je fakt, že na ni neexistuje právní nárok. Ani při splnění všech podmínek nemá ČNB povinnost ji vydat subjektu, který o ni požádá a tím pro centrální banku vzniká možnost nevpustit na trh „budoucí banky“, které ač splňují všechny předpoklady, nejsou pro ČNB z určitého důvodu žádoucí. Otázkou může být, zda a nakolik je ČNB ve svém rozhodování ovlivnitelná. Samozřejmě, že ve všech oblastech ekonomického i společenského života je třeba

---

³⁶ In Bakeš a kol., *Finanční právo*, 5. upravené vydání, Praha: C. H. BECK, 2009, str. 473.

počítat s ovlivnitelností osob s rozhodovací pravomocí. Připouštět si takové pochybnosti v případě rozhodování ČNB, nejen v otázce udělování bankovní licence, je však z mého pohledu zcela bezpředmětné. Bankovní rada, na níž leží rozhodnutí i v této otázce, je orgánem kolektivním, a proto bude bankovní licence udělena „budoucí bance“ na základě rozhodnutí většiny, která bude primárně rozhodovat ku prospěchu naší ekonomiky. Pokud subjekt splní veškerá požadovaná kritéria, jeho vstupem na trh vznikne ostatním již existujícím bankovním subjektům nová konkurence a to v tržní ekonomice povede ke snaze ostatních bank zkvalitnit své poskytované služby a tím si udržovat svou dosavadní klientelu a odradit ji od využívání služeb nově vzniknuvší banky, které se na druhé straně budou snažit klientelu ostatních bank přetáhnout.

V otázce udělování bankovní licence je pozornost ČNB zaměřena například na minimální výši základního kapitálu, který musí činit nejméně 500 milionů Kč, musí být v této výši tvořen peněžitými vklady a plně splacen před tím, než ČNB vydá rozhodnutí o udělení bankovní licence. Dále je posuzována otázka právní formy tohoto subjektu (od roku 1998 již není přípustná právní forma družstva), způsobilosti zakladatelů či akcionářů banky s alespoň desetiprocentním podílem na hlasovacích právech k výkonu akcionářských práv, kvalifikační a etická způsobilost osob, které by měly být dosazeny do vedení „budoucí banky“, navrhovaný kontrolní a účetní systém, program její činnosti na nejbližší 3 roky a samozřejmě také zázemí tohoto subjektu (prostory, v nichž bude docházet ke styku s veřejností, dostatečnost technického a technologického vybavení, atd.).

Je-li subjektu bankovní licence udělena, vstupuje na trh jako banka a je nadále oprávněn, ale zároveň také povinen nejméně ke dvěma druhům bankovní činnosti, a to k přijímání vkladů od veřejnosti a k poskytování úvěrů (viz. výše v této kapitole). Neplnění povinností ve vztahu k provádění těchto základních bankovních činností, může být ČNB sankcionováno, a to velmi přísně - odnětím bankovní licence v případě, že banka nezačne svou činností do 12 měsíců ode dne, kdy jí byla udělena bankovní licence nebo nevykonává-li výše uvedené bankovní činnosti po dobu nejméně 6 měsíců.

Mimo přijímání vkladů a poskytování úvěrů (tzv. hlavní bankovní činnosti) je banka oprávněna vykonávat i další, tzv. vedlejší bankovní činnosti,³⁷ které jsou ČNB výslovně uvedeny v bankovní licenci. K některým z těchto činností je však zapotřebí

---

³⁷ § 1, odst. 3 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, v platném znění.

dalšího povolení, např. povolení k činnosti obchodníka s cennými papíry podle zákona č. 256/2004 Sb. podnikání na kapitálovém trhu, je-li vedlejší bankovní činností poskytování investičních služeb.

Bankovní licence zaniká:

- dnem, od kterého již banka na základě rozhodnutí valné hromady nebude vykonávat svou činnost;
- dnem, kdy dojde k výmazu banky z obchodního rejstříku (zaniká-li banka bez likvidace);
- dnem, ke kterému se banka zrušuje s likvidací.

10.2.2 Základní povinnosti bank

Předmětem bankovní regulace v České republice v dnešní době nejsou jen otázky spojené s udělováním bankovních licence, ale také otázky týkající se každodenního fungování banky. Tato úprava je obsažena nejen v zákoně o bankách, ale zejména v předpisech a opatřeních ČNB. Regulace v oblasti bankovního sektoru je oproti jiným oblastem podnikání mnohem silnější. Důvodem je nejen význam bank v oblasti zprostředkování platebního styku a tím i vliv jejich činnosti na účinnost měnové politiky prováděné ČNB, ale také tzv. informační asymetrie neboli fakt, že při výkonu bankovních činností stojí na jedné straně banka a na straně druhé laická veřejnost (vkladatelé a další bankovní klienti), kteří nemají dostatek znalostí, aby mohli správně posoudit finanční situaci banky.

V souvislosti s cíly a důvody regulace bankovních subjektů je třeba rozlišovat mezi pojmy likvidita a solventnost. Pojem likvidita znamená schopnost banky dostát v každém okamžiku svým splatným závazkům a pod pojmem solventnost je třeba si představit stav, kdy výše závazků banky nepřesahuje hodnotu veškerých aktiv banky. Tyto pojmy je třeba zásadně odlišovat, neboť banka, která není momentálně likvidní, může být solventní a naopak likvidní banka se může z dlouhodobého pohledu projevit jako nesolventní.

Bankovní regulace se soustřeďuje zejména na tyto oblasti:

Pravidla kapitálové přiměřenosti. Důvodem stanovení pravidel v této oblasti je zejména snaha omezit dopad rizik z bankovních obchodů prováděných příslušnou bankou na její závazky vůči klientům. Dodržování pravidel kapitálové přiměřenosti je tedy nástrojem k zajištění solventnosti banky, a to tím způsobem, že stanoví bankám povinnost udržovat ve vztahu k určitým typům svých operací dostatek peněžních prostředků ve formě vlastního kapitálu a podobných položek tak, aby případná ztráta z těchto operací byla kryta těmito peněžními prostředky. Podrobnosti v této otázce stanoví ČNB svou vyhláškou č. 123/2007 Sb. o pravidlech obezřetného podnikání bank,

spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry (dále jen „**vyhláška ČNB**“). Obsah vyhlášky ČNB je v souladu s doporučeními Banky pro mezinárodní platby, která pro ni vypracovává Basilejský výbor pro bankovní dohled, a jež jsou nyní obsahem standardu nazvaného Basel II. Při stanovení kapitálové přiměřenosti je zohledněno riziko úvěrové, tržní a nově také operační.

Kapitálová přiměřenost se vyjadřuje ve formě zlomku a její výše je stanovena na 8 %. Pod tuto výši by kapitálová přiměřenost banky neměla poklesnout. Stane-li se tak, je ČNB oprávněna ve vztahu k bance, jež tuto povinnost nesplnila, uplatnit sankční opatření, a to v závislosti na míře poklesu tohoto ukazatele. Klesne-li ukazatel kapitálové přiměřenosti o méně než 2/3 předepsané výši (tj. pod 5,33 %), uloží ČNB příslušné bance nápravná opatření a může nad bankou zavést také nucenou správu. Pokles tohoto ukazatele pod 2,67 %, což je méně než 1/3 jeho předepsané výše, vede k nevyhnutelně k odejmutí bankovní licence dotčené bance.

Pravidla přiměřenosti likvidity. Oproti předchozí oblasti bankovní regulace se ČNB v tomto případě nezaměřuje na zajištění solventnosti banky, ale na zajištění její likvidity. Historické zkušenosti ukazují, že právě ztráta likvidity, byť je krátkodobá, může vést ke krachu banky. Vznikne-li na straně bankovních věřitelů – vkladatelů – nedůvěra ve finanční situaci banky, která však ne vždy musí být založena na pravdivých a správných informacích, roste tlak na likviditu banky, neboť klienti takové banky vybírají své vklady a snaží se je uložit u jiné, z jejich pohledu, důvěryhodnější banky. Nalézt rovnováhu mezi likviditou a ziskovostí je však velice obtížné, neboť vysoce likvidní aktiva patří mezi ta nejméně zisková a naopak.

ČNB se s určitými výjimkami nezaměřuje na stanovení konkrétních pravidel likvidity a ve své vyhlášce stanoví pouze rámcovou povinnost bank v této otázce. Důraz je kladen na samotné banky, aby si v rámci své bankovní činnosti stanovily konkrétní ukazatele a požadavky na likviditu týkající se struktury aktiv a pasiv banky a jejich vzájemných vazeb. V souvislosti s dodržováním stanovené strategie v oblasti likvidity jsou banky povinny předkládat ČNB jednou za měsíc svou zprávu. Má-li určitá banka se zajištěním své likvidity problémy, je ČNB oprávněna vyžádat si tuto zprávu častěji a sama jí stanovit ukazatele, které musí v souvislosti se zajištěním likvidity dodržovat.

S pravidly přiměřenosti likvidity souvisí také institut povinných minimálních rezerv (viz kapitola 6.3.5).

Pravidla angažovanosti. V dnešních tržních ekonomikách je běžnou praxí stanovení pravidel v podobě limitů aktiv banky (např. pohledávek z úvěrů, cenných papírů) ve vztahu k určitému klientu, skupině klientů, kteří jsou ekonomicky propojeni, akcionářům banky, členům jejího vedení, zaměstnancům banky nebo dceřiným či sesterským pobočkám. Cílem těchto pravidel je rozložit riziko vyplývající s přílišné angažovaností ve vztahu k určitému subjektu (skupině subjektů) vyplývající z jeho případné platební neschopnosti.

Limity angažovanosti bank jsou stanoveny ve vztahu k tzv. čisté úvěrové angažovanosti (tj. angažovanosti upravené o různé odpočty a korektivy) a odlišně pro investiční a obchodní portfolium banky. Do investičního portfolia banky se zařazují nástroje, které jsou bankou drženy až do jejich splatnosti bez úmyslu s nimi obchodovat (např. úvěry nebo cenné papíry). Naopak do obchodního portfolia patří bankovní nástroje, které banka drží za účelem obchodování s nimi nebo s cílem zajistit jimi nástroje investičního portfolia. Basilejský výbor bankovního dohledu doporučuje limit pohledávek vůči jednomu klientovi ve výši 25 % hodnoty vlastního kapitálu a podobných položek. Limit stanovený ČNB je s tímto doporučením plně v souladu, neboť jeho výše činí 25 % vůči jedné osobě, příp. skupině ekonomicky spjatých osob a v případě subjektu, který je ovládající nebo ovládanou osobou banky je tento limit dokonce 20 %.³⁸ Limitován je rovněž souhrn tzv. velkých angažovaností, tj. angažovaností přesahujících 10 % hodnoty vlastního a dodatkového kapitálu. Je-li dlužníkem banky vláda, jiná banka nebo určitá instituce specializující se na odkup špatných aktiv, připouští se většinou hranice vyšší.

Další pravidla obezřetného podnikání. Mimo úpravy výše uvedených oblastí jsou v zákoně o bankách a vyhlášce ČNB stanoveny také některé další povinnosti související s výkonem činnosti banky. Přímou v zákoně o bankách je bankám stanovena obecná povinnost postupovat obezřetně a „provádět obchody způsobem, který

---

³⁸ Hodnota limitu je stanovena pro investiční portfolium.

nepoškozují zájmy vkladatelů“.³⁹ Pokud by banka uzavírala smlouvy za podmínek nápadně nevýhodných pro Banku, byly by takové smlouvy sankcionovány neplatností. Konkrétnější ustanovení obsahuje zákon o bankách ve vztahu k obchodům, které jsou prováděny mezi bankou a osobami majícími k takové bance zvláštní vztah. S takovými osobami není bance povoleno provádět obchody, které by s ostatními klienty uzavřeny nebyly.⁴⁰

Rovněž obchody s cennými papíry prováděné bankami podléhají v souladu se zákonem jistým požadavkům. Provádí-li banka takové obchody na vlastní účet nebo s cennými papíry v jejím majetku, je povinna uzavřít obchod pouze za nejvýhodnějších podmínek, kterých může při vynaložení odborné péče, kterou je případně nucena prokázat, dosáhnout.

Většina dnešních bank působí nejen v oblasti komerčního, ale také investičního bankovníctví. V takovém případě je banka povinna zcela oddělovat provádění obchodů spadajících do jedné a do druhé kategorie a informace, které se dozví v souvislosti se svými úvěrovými obchody, nemůže použít ve svůj prospěch při provádění obchodů investičních.

Ve vyhlášce ČNB jsou stanoveny některé další povinnosti v souvislosti s obezřetným podnikáním bank. ČNB tímto předpisem upravuje např. oblast posuzování aktiv banky, tvorbu opravných položek k aktivům banky nebo předpoklady pro nabývání některých druhů aktiv.

Informační povinnosti bank. Informační povinnost bank se uplatňuje nejen vůči ČNB jakožto vrchnímu subjektu dohledu nad nimi, ale rovněž vůči veřejnosti samotné. Právě prostřednictvím poskytování požadovaných informací lze dosáhnout transparentnosti bankovního systému a důvěry veřejnosti v něj.

Ve vztahu k ČNB je povinnost poskytovat informace stanovena opatřením ČNB č. 2/2008 Sb. o předkládání výkazů bankami a pobočkami zahraničních bank České národní bance, v níž jsou konkretizovány jednotlivé typy výkazů a uvedena periodičita jejich předkládání. V souladu se zákonem o bankách je ČNB také oprávněna vyžadovat od bank veškeré podklady v souvislosti s kterýmkoliv uzavřeným bankovním obchodem.

---

³⁹ § 12, odst. 1 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, v platném znění.

⁴⁰ § 18 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, v platném znění.

Informační povinnost ve vztahu k veřejnosti je upravena v zákoně o bankách a konkretizována vyhláškou ČNB. V souladu s těmito předpisy jsou banky povinny, především prostřednictvím internetu, zveřejňovat informace týkající se jejich osoby, činnosti a finanční situaci, akcionářů, struktury konsolidovaného celku, jehož jsou součástí nebo informace, které dokládají plnění pravidel obezřetného podnikání.

Každá banka je také povinna informovat svou potenciální klientelu o podmínkách, za nichž přijímá vklady (včetně informace týkající se povinného pojištění vkladů), poskytuje úvěry, provádí své bankovní obchody a poskytuje veřejnosti další služby.

Jako příklad je možné uvést jednu z našich nejvýznamnějších bank – Českou spořitelnu, která svým klientům poskytuje takové informace ve formě tzv. VOP neboli Všeobecných obchodních podmínek, která jsou všem k dispozici nejen na internetových stránkách České spořitelny, ale rovněž v papírové podobě na každém obchodním.

⁴¹Podmínky konkrétní bankovní služby jsou poté specifikovány v dalších bankovních dokumentech, které jsou klientovi předkládány k podpisu spolu s příslušnou smluvní dokumentací týkající se příslušné bankovní služby. Takovýmto specifickým dokumentem jsou např. OPÚ neboli Obchodní podmínky poskytování úvěrů fyzickým a právnických osobám, které podepisují korporátní zákazníci České spořitelny spolu s příslušnou úvěrovou, příp. zajišťovací dokumentací.

Pravidla ochrany před nelegálními praktikami. Součástí bankovní regulace je rovněž vytváření určitých překážek, které by měly zabránit nekalým praktikám bank a jejich klientů. Bohužel však nelze vytvořit pravidla, která by těmto praktikám zcela zamezila, a proto je činnost v této oblasti vedena snahou ke sjednocení úpravy této problematiky mezi jednotlivými státy a stanovením pravidel, která by alespoň omezila prostor pro provádění takovýchto praktik. Předmětem regulace jsou zde zejména dvě oblasti, a to tzv. důvěrné obchody (insider trading), které jsou spojeny se zneužitím informací jiným subjektům nedostupným, a dále oblast praní špinavých peněz. Pod pojmem praní špinavých peněz je třeba si představit praktiky, které spočívají v ukládání hotovosti pocházející z nezákonných obchodů na účty v bankách nebo v investování těchto peněžních prostředků do nemovitostí, podniků, atd.

---

⁴¹ www.csas.cz

Tato problematika je upravena na úrovni zákona, a to zákonem č. 253/2008 Sb. o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu, v platném znění, který stanovil mimo jiné povinnost evidovat transakce přesahující určitou částku. V souladu s § 35, odst. 1., písm. (a) tohoto zákona je orgánem kontrolujícím plnění povinností v této oblasti bankovními subjekty ČNB.⁴²

---

⁴² § 44 zákona č. 6/1993 Sb., zákona o České národní bance, v platném znění.

10.2.3 Povinné pojištění vkladů v bankách

Cílem tohoto institutu je zejména zvýšení důvěryhodnosti bankovního systému a tím způsobem, že v případě úpadku určité banky neutrpí její klienti, kteří si u ní uložili své peněžní prostředky, ztrátu. Povinné pojištění vkladů tedy sleduje primárně ochranu vkladatelů bank a je garantováno samotným státem. U nás byl tento institut zaveden v roce 1994 novelou zákona o bankách č. 156/1994 Sb. Předmětem pojištění jsou vklady v české i cizí měně, fyzických i právnických osob, tuzemců i cizozemců a musí splňovat podmínky identifikace vkladatele.

Pojištění vkladů je spravováno Fondem pojištění vkladů (dále jen „Fond“), který byl zřízen zákonem o bankách. Úkolem Fondu je vyplácet vkladatelům náhrady za jejich pojištěné pohledávky z vkladů, obdrží-li oznámení od ČNB, že určitá banka není schopna dostát závazkům vůči svým vkladatelům. Od roku 1994, kdy institut povinného pojištění vkladů vznikl, došlo k mnoha změnám v otázkách výše částek náhrady. Měnila se nejen maximální částka poskytované náhrady, ale také výše procentuální, tedy kolik procent dané pohledávky bude minimálně nahrazeno. K dnešnímu dni⁴³ je maximální limit ve vztahu k pohledávkám jednoho vkladatele stanoven ve výši 50 000 EUR.⁴⁴ Novelou zákona o bankách č. 433/2008 Sb. byl v souvislosti s finanční krizí, která zasáhla i Českou republiku, zvýšen i maximální procentuální limit, který již vkladateli zajišťuje 100 % návratnost uložených finančních prostředků. Samozřejmě však do výše maximálního limitu 50 000 EUR. Pokud však oprávněná osoba neuplatní své právo na náhradu do pěti let ode dne, který byl stanoven jako den zahájení plateb, jeho právo se promlčuje.

---

⁴³ 27.3.2010.

⁴⁴ Plně v souladu se směrnicí č. 2009/14/ES.

10.3 Jednotlivé typy dohledu ČNB

10.3.1 Bankovní dohled

Dozor nad činností bank a fungováním bankovního systému je v souladu se zákonem o ČNB svěřen ČNB. Právě při výkonu tohoto bankovního dohledu vystupuje ČNB jako správní úřad a řídí se např. také zákonem č. 552/1991 Sb. o státní kontrole. Subjekty podléhajícími bankovnímu dohledu jsou nejen banky, ale také pobočky zahraničních bank a konsolidační celky, jejichž součástí je banka v České republice. V případě zahraničních bank, které na našem území nepůsobí prostřednictvím pobočky, ale přímo na základě jednotné bankovní licence, je primární dohled vykonávaný jejich příslušným domovským orgánem a ČNB vykonává dohled pouze ve velmi omezeném rozsahu.

Pro úplnost uvedme, že dohled je vykonáván také nad stavebními spořitelny, neboť i tyto subjekty jsou dle zákona o bankách bankami.⁴⁵ V případě stavebních spořitelen však dohledem není pověřena pouze ČNB, ale v souladu se zákonem č. 96/1993 Sb. o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření také Ministerstvo financí, které se však zaměřuje pouze na kontrolu hospodaření s rozpočtovými prostředky poskytnutými stavebními spořitelny pro jejich klienty ve formě státní podpory stavebního spoření.

Předmětem bankovního dohledu ze strany ČNB jsou veškeré oblasti, v nichž se uplatňuje bankovní regulace. Bankovní dohled tedy počíná již samotným procesem udělování bankovní licence a trvá po celý „život“ banky. ČNB kontroluje nejen plnění podmínek vyplývajících z bankovní licence, popř. jiného povolení, které bylo bance uděleno v souvislosti s její činností, ale samozřejmě také dodržování zákonů a dalších právních předpisů, včetně předpisů vydaných samotnou ČNB (vyhlášky a opatření).

V moderních státech již dnes bankovní dohled není směřován pouze na samotnou banku, tzv. dohled na individuálním základu, ale i na subjekty, kterou jsou s bankou majetkově propojeny. Tento dohled na tzv. konsolidovaném základě je od roku 2002 prováděn také v České republice. V roce 2005 byl zaveden také tzv.

---

⁴⁵ § 3, odst. 1 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, v platném znění.

doplňkový dohled. Subjekty dohledu jsou v tomto případě regulované osoby⁴⁶ působící ve skupině společností, jejíž členové působí v různých oblastech finančního sektoru, tzv. finančních konglomerátech.

Při výkonu bankovního dohledu ČNB zjišťuje, zda nejsou v činnosti bank nedostatky, kterou mohou spočívat např. v porušování či obcházení právních předpisů, kterou jsou pro banku závazné, porušování nebo neplnění podmínek stanovených v bankovní licenci, provádění obchodů způsobem, který by mohl poškodit zájmy klientů příslušné banky, řízení banky osobami, které nejsou dostatečně způsobilé, ať již odborně nebo morálně nebo také v neplnění závazných ukazatelů stanovených ČNB (ukazatel kapitálové přiměřenosti).

Zjistí-li ČNB nedostatek v činnosti banky, přistoupí nejprve k uložení nápravných opatření. Může požadovat zjednání nápravy přímo na dotčené bance nebo tato nápravná opatření sama provést. Nápravná opatření mohou mít podobu např. omezení nebo ukončení některé z vedlejších bankovních činností, doplnění rezerv na požadovanou výši nebo výměny osob ve vedení banky, příp. v její dozorčí radě, které se ukázaly být odborně nebo morálně nezpůsobilé k výkonu svých funkcí. Pokud nedojde k nápravě dobrovolně ze strany banky, provede nápravná opatření sama centrální banka. ČNB může např. jednostranně snížit základní kapitál dotčené banky o částku odpovídající její případné ztrátě, nařídit mimořádný audit nebo v krajních případech i zavést nad bankou nucenou správu.

Právě nucená správa je jedno z radikálnějších řešení nedostatků v činnosti banky. ČNB k tomuto kroku přistoupí v situaci, kdy je fungování některé banky již natolik problémové, že ohrožuje samotnou stabilitu celého bankovního systému. Zavedením nucené správy dojde k pozastavení výkonu funkcí všech dosavadních orgánů banky a na jejich místo je dosazen zaměstnanec ČNB, kterého jmenuje Bankovní rada. Nucená správa se na návrh ČNB zapisuje do obchodního rejstříku. Maximální délka jejího trvání je 24 měsíců. Pokud neskončí jiným způsobem, zaniká automaticky uplynutím této lhůty. Přesto, že se dohled ČNB uplatňuje i nad pobočkami zahraničních bank, nápravné opatření ve formě zavedení nucené správy ve vztahu k nim uplatnit nelze.⁴⁷

---

⁴⁶ Zákon č. 377/2005 Sb.

⁴⁷ § 27 – 33 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, v platném znění.

Souběžně s nápravnými opatřeními, ať již je náprava zjednána dobrovolně ze strany banky nebo nedobrovolně samotnou ČNB, může být dotčené bance uložena také peněžitá pokuta, a to až do výše 50 mil. Kč. Pokutu lze uložit v subjektivní lhůtě 1 roku anebo ve lhůtě objektivní, která činí 10 let ode dne, v němž nedostatek, za nějž má být uložena, vznikl.

Nejkrajnějším opatřením je potom odejmutí samotné bankovní licence (viz. kapitola 10.2.1). Její odejmutí má za následek, že tento subjekt již nemůže vykonávat hlavní ani vedlejší bankovní činnosti a po vypořádání svých pohledávek a závazků ztrácí statut banky.

ČNB ukládá veškerá nápravná opatření i sankce ve správním řízení v souladu s platnou právní úpravou o správním řízení. Odchytkou od obecné úpravy je zákonem o bankách stanovená možnost, aby bylo správní řízení zahájeno až samotným doručením rozhodnutí.⁴⁸ Účastníkem řízení je pouze dotčená banka, která může proti rozhodnutí ČNB podat řádný opravný prostředek ve formě rozkladu, o kterém poté rozhodne Bankovní rada ČNB.

---

⁴⁸ § 26, odst. 5 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, v platném znění.

10.3.2 Dohled nad dalšími subjekty finančního trhu

ČNB nevykonává dohled pouze nad subjekty, které jsou ve finančním sektoru činné na základě bankovní licence, ale také nad dalšími subjekty, které na úseku finančnictví působí. ČNB je svěřen také dohled v oblasti kapitálové trhu a nově od roku 2006 také v pojišťovnictví.

Družstevní záložny. Spořitelni a úvěrní družstva neboli družstevní záložny, ačkoliv nejsou bankami ve smyslu zákona o bankách, jsou oprávněny k výkonu určitých činností, které zpravidla provádějí pouze banky. Družstevní záložny jsou založeny na členském principu a své služby mohou v souladu se zákonem č. 87/1995 Sb. o spořitelních a úvěrních družstvech poskytovat pouze svým členům. Mají oprávnění k přijímání vkladů, poskytování úvěrů, nákupu/prodeji cizí měny a dalším peněžním i nepeněžním službám, avšak vždy pouze ve vztahu ke svým členům, nikoliv širší veřejnosti. Tzv. hlavní bankovní činnosti mohou družstevní záložny vykonávat i vůči sobě navzájem a rovněž také vůči bankám. Jiné činnosti, než jim umožňuje zákon, však vyvíjet nesmějí.

Od počátku 21. století došlo ke zpřísnění dohledu nad těmito subjekty a družstevní záložny jsou dnes podrobeny stejně jako banky stanoveným pravidlům obezřetného podnikání. Předmět dohledu i nápravná a sankční opatření jsou koncipována na stejném principu jako v případě bankovního dohledu. Výjimkou je zde však institut nucené správy, který ve vztahu k družstevním záložnám použit být nemůže a rovněž výše možné pokuty je odlišná. Může být stanovena maximálně ve výši 10 mil. Kč.

Dohled nad dalšími nebankovními subjekty. ČNB vykonává rovněž dohled nad subjekty, které jsou nositeli licencí a povolení v souladu se zákonem č. 124/2002 Sb. o platebním styku. Jedná se o především o nebankovní subjekty, které jsou nositeli:

- licence instituce elektronických peněz;
- povolení k vydávání elektronických peněz;
- licence k provozování platebního systému;
- licence k převodům peněžních prostředků.

Od roku 2003 mohou být zřizovány také jiné platební systémy než je mezibankovní platební systém CERTIS provozovaný ČNB. Přesto však nebyla dosud žádnému subjektu licence k provozování platebního systému udělena. Rozsah i obsah dohledu ČNB je obdobný dohledu bankovnímu.

Dohled nad osobami, které jsou v souladu s devizovým zákonem č. 219/1995 Sb. držiteli devizové licence, a osobami oprávněnými ke směnářské činnosti vykonává rovněž ČNB.

10.3.3 Dohled v oblasti kapitálového trhu.

ČNB je dohledovým orgánem v oblasti kapitálového trhu, a to nad všemi subjekty, které na tomto trhu pravidelně nebo jen příležitostně vystupují. Obecná úprava dohledu je obsažena v zákoně č. 15/1998 Sb. o dohledu v oblasti kapitálového trhu a jeho konkretizace, především otázka subjektů kapitálového trhu, nad nimiž je dohled vykonáván, je pak provedena řadou dalších zákonů, zejména pak zákonem č. 256/2004 Sb. o podnikání na kapitálovém trhu. Mezi dozorované subjekty činné v souladu s tímto zákonem patří zejména obchodníci s cennými papíry, organizátoři regulovaného trhu, emitenti cenných papírů, které jsou obchodovány na veřejném trhu, atd.

ČNB vykonává dohled i nad dalšími subjekty působícími na kapitálovém trhu (např. nad investičními společnostmi a investičními fondy, emitenty dluhopisů nebo penzijními fondy), ale také nad podnikatelskými subjekty při plnění povinností, které pro ně vyplývají z obchodního zákoníku a dalších zákonů (např. v souvislosti s nabídkou převzetí).⁴⁹

---

⁴⁹ Zákon č. 104/2008 Sb., o nabídkách převzetí, v platném znění.

10.3.4 Dohled v oblasti pojišťovnictví

Dohled ČNB v oblasti pojišťovnictví je relativně novou záležitostí, neboť ČNB je dohledovým orgánem teprve od 1.4.2006. Spektrum subjektů podrobených dohledu je koncipováno velmi široce, a to z toho důvodu, aby bylo centrální bance umožněno dozorovat provozování pojišťovnictví na celém území České republiky, a zahrnuje také pojišťovny a zajišťovny poskytující soukromé (smluvní) pojištění. Samotný rozsah dohledu je pak upraven v zákoně o pojišťovnictví č. 363/1999 Sb.

Předmětem dohledu ze strany ČNB je, stejně jako v případě ostatních forem dohledu, dodržování příslušných právních předpisů, zejména zákona o pojišťovnictví, opatření uložených ČNB, podmínek stanovených v uděleném povolení k provozování pojišťovací nebo zajišťovací činnosti, kontrola hospodaření a solventnosti dozorovaného subjektu, apod. Je-li odhaleno porušení některé z povinností, rozhodne ČNB o uložení nápravného opatření, které může mít podobu doplnění rezervního fondu nebo zvýšení základního kapitálu peněžními prostředky ze zisku, nařízení předložit ozdravný plán, zavedení nucené správy nebo pozastavení oprávnění k uzavírání pojistných a/nebo zajišťovacích smluv. Rovněž i v oblasti pojišťovnictví je krajním opatřením odnětí povolení k provozování činnosti v tomto sektoru, avšak pouze v taxativně stanovených případech (např. nachází-li se dotčený subjekt v úpadku nebo neprovozuje-li svou činnosti po dobu delší než 6 měsíců). V případech stanovených zákonem je ČNB oprávněna také k ukládání pokut, a to až do výše 50 mil. Kč.

Předmětem dohledu ve vztahu ke všem subjektům, které dohledu ze strany ČNB podléhají, je kontrola dodržování povinností v souladu s občanským zákoníkem, které se týkají smluv o finančních službách uzavíraných na dálku, a povinností v souvislosti se zákazem používání nekalých obchodních praktik.

10.4 Způsoby výkonu dohledu

Bez ohledu na druh subjektu podléhajícího kontrole, lze rozlišit dvě možnosti výkonu dohledu. Jedná se o dohled na dálku a dohled na místě.

- dohled na dálku je založen především na kontrole výkazů, které jsou dozorované subjekty povinny pravidelně zasílat ČNB. Přesto, že tento způsob dohledu je pohodlný a pro centrální banku i levný, má své nevýhody, neboť o pravdivosti a správnosti těchto výkazů lze mít pochybnosti.
- dohled na místě je způsobem dohledu, který je efektivnější, spolehlivější, ale zároveň také náročnější a pro dohledový orgán i dražší. Tato forma dohledu bývá uplatňována zejména u subjektů, u nichž se už vyskytly jisté nedostatky v jejich činnosti, avšak i u bezproblémových subjektů je jeho občasné provedení nevyhnutelné.

11 Česká republika a Evropská měnová unie

Ke dni 1.5.2004 vstoupila Česká republika do Evropské unie (dále jen „EU“) a tím se zároveň stala součástí Evropského systému centrální bank (dále jen „ESCB“). ESCB začal působit k 1.1.1999 a v jeho čele stanula Evropská centrální banka, která se stala nezávislou nadnárodní měnové autoritou v rámci Evropské měnové unie. ESCB se mimo Evropské centrální banky skládá z centrálních bank členských států EU. Uvnitř ESCB tedy působí nejen centrální banky států, které již členy měnové unie jsou, ale také států, které zatím podmínky pro vstup do měnové unie nesplnily. Významným rozdílem mezi těmito skupinami je ten fakt, že centrální banky států, které se již členy měnové unie staly, provádějí jednotnou měnovou politiku. Nejsou již tedy vrcholnými představiteli měnové politiky ve svém domovském státě, neboť tato funkce přešla právě na Evropskou centrální banku, která je nadále oprávněna měnovou politiku určovat.

Evropská centrální banka je subjektem zcela nezávislým a její postavení je charakterizováno následujícím způsobem:

- není oprávněna ani povinna přijímat pokyny od orgánů EU ani vlád členských států;
- hlavním cílem měnové politiky je cenová stabilita;
- vrcholné orgány Evropské centrální banky musí mít minimálně pětileté funkční období a nesmí být odvolatelné z politických důvodů.

Výše uvedené charakteristiky by měly platit také pro centrální banky jednotlivých členských států EU. Nutno konstatovat, že v případě ČNB jsou tyto požadavky zcela splněny, neboť jsou stanoveny již v samotném zákoně o ČNB.⁵⁰

Aby se Česká republika stala členem Evropské měnové unie je zapotřebí splnění požadavků, které vyplývají z tzv. maastrichtských konvergenčních kritérií. Jedná se o souhrn pěti požadavků.

Ve fiskální oblasti:

- podíl schodku státního rozpočtu na hrubém domácím produktu nesmí přesáhnout 3 %;

---

⁵⁰ § 9, odst. 1, § 2, odst. 1 a § 6, odst. 5 zákona č. 6/1993 Sb., zákona o České národní bance, v platném znění.

- podíl veřejného dluhu na hrubém domácím produktu nesmí přesáhnout 60 %.

V měnové oblasti:

- dlouhodobá nominální úroková míra nesmí o více než 2 % překročit průměr dlouhodobých nominálních úrokových měr ve třech zemích EU, v nichž byla vykázána nejnižší míra inflace;
- průměrná roční míra inflace vyjádřená v % nesmí o více než 1,5 % překročit průměrnou roční míru inflace tří zemí EU s nejnižší mírou inflace.

V oblasti měnové kurzu musí dojít k fixaci tohoto měnové kurzu nejméně po dobu dvou let před vstupem do Evropské měnové unie.

Česká ekonomika již dnes splňuje většinu výše uvedených kritérií. Jistým problémem však zůstává zejména snížení deficitu veřejných financí a dvouletá fixace měnového kurzu české koruny ve vztahu k euru. V roce 2003 byl na základě Strategie přistoupení České republiky k eurozóně přijatá vládou stanoven předpokládaný termín pro zavedení euro na rok 2003, což se dnes ukazuje jako naprostý mýtus. Podle mnoha politických i ekonomických autorit je zavedení eura v České republice dříve než v druhé polovině tohoto desetiletí vyloučené a podle mého názoru není ani vyloučené, že k jeho zavedení nedojde ani do roku 2020.

Přesto se jeho zavedení dříve či později dočkáme, neboť podmínka jeho zavedení byla součástí vstupních podmínek České republiky do EU. Výjimka týkající se vstupu do eurozóny byla stanovena pouze ve vztahu k Velké Británii a Dánsku, jejichž vstup je založen na souhlasu tamějších obyvatel. Do té doby však Českou republiku čeká ještě dlouhá cesta plná dobrodružství a tvrdé práce.

Závěr

K problematice postavení a činnosti České národní banky by bylo zajisté možno napsat mnohem více stránek, než jich obsahuje tato práce. Ve svém výkladu jsem se pokusila pouze nastínit, jakou významnou roli Česká národní banka v naší ekonomice dnes hraje.

Posilování samostatnosti a nezávislosti České národní banky je jistě dobrým krokem k tomu, aby mohla centrální banka své úkoly plnit co nejlépe, nemusela dbát politických nátlaků a prováděla svou měnovou politiku v souladu se zájmy státu a tím i veřejnosti.

Podle mého názoru je správný také trend posledních let vedený snahou, aby Česká národní banka pronikla do všech oblastí finančnictví a zaštitila je svou autoritou. Patrné to je zejména v oblasti dohledu, kdy jsou České národní bance dávány dohledové pravomoci nad stále širší skupinou subjektů. Z posledních let lze jmenovat např. rozšíření dohledu naší centrální banky v oblasti pojišťovnictví (2006).

Bohužel si však myslím, že zapojením České republiky do Evropské měnové unie bude snaha po vytvoření všestranně nezávislého, nestranného a vrcholného subjektu v oblasti finančnictví, o což se zákonodárci dle mého názoru snažili a stále snaží, do jisté míry zmařena. Ráda bych věřila, že tento okamžik ještě nějakou chvíli nenastane a až nastane, nestane se Česká národní banka jen pouhou vykonavatelkou vůle Evropské centrální banky.

Seznam použité literatury

- Bakeš, M. a kolektiv, *Finanční právo*, 5. upravené vydání, C.H.BECK, 2009, ISBN 978-80-7400-801-6;
- Bartošek, K. a kolektiv, *Bankovnictví v České republice*, Bankovní institut, a.s., 1995;
- Bažantová, I. a kolektiv, *Právní postavení centrální banky v demokratickém státě*, CEP-Centrum pro ekonomiku a politiku, 2000;
- Dědič, J. a kolektiv, *Bankovní právo*, Bankovní institut, a.s., 1996;
- Grůň, L., *Finanční právo a jeho instituty*, 3. aktualizované a doplněné vydání, Linde Praha a.s., 2009, ISBN 978-80-7201-745-4;
- Jirásková, V., Suchánek, R., *ÚSTAVNÍ PRÁVO V JUDIKATUŘE ÚSTAVNÍHO SOUDU, výběr z nálezů a usnesení*, Linde Praha a.s., 2007, ISBN 978-80-7201-663-1;
- Lér, L., *Regulace činnosti bank*, Bankovní institut, a.s., 1997;
- Palouček, S. a kolektiv, *Bankovnictví*, C.H.BECK, 2006, ISBN 80-7179-462-7;
- Pavlát V., *Centrální bankovnictví*, Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., 2004, ISBN 80-86754-29-4;
- Revenda Z., *Bankovní regulace a dohled*, Vysoká škola ekonomická v Praze, 1995, ISBN 80-7079-486-0;
- Revenda, Z. a kolektiv, *Peněžní ekonomie a bankovnictví*, 4. vydání, Praha: Management Press, 2005, ISBN 80-7261-132-1;
- zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance, v platném znění;
- zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, v platném znění;
- ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky;

Internetové zdroje

- www.cnb.cz
- www.cs.wikipedia.org

Summary

The Czech National Bank

The Czech National Bank has an irreplaceable position in Czech financial department and no current economics would exist without such an entity.

Mainly because of the exceptional character of the Czech National Bank not only for our economy, I chose it as the essential theme of my thesis. The aim of this thesis is to acquaint potential readers with the tasks performed by the central bank in the Czech Republic and thus give a complete picture of its contribution to our current economy.

My thesis is divided into three parts. Introduction (i.e. chapters 1 a 2) focuses on the actual status of the Czech National Bank in relation to other constitutional authorities, especially to the government and to the president of the Republic, who have the closest relationship with the central bank, and also on its structure. Then the particular attention is paid to the supreme governing body of the Czech National Bank – The Bank Board consisting of the CNB Governor, two Vice-Governors and four Chief Executive Directors.

At the beginning of the second part of my thesis (chapter 3) is described the general division of the functions of central banks. The following chapters (chapter 4 – 10) are focused on the individual functions of the Czech National Bank – for example emission activity, exchange activity and the microeconomic functions. The most important content of the activity is the conduct of monetary policy and position of the Czech National Bank, as body supervising the financial sector, and therefore this issue will be the most attention.

In the final section (chapter 11) a short excursion into the problems of the relationship of the Czech Republic and The European Union is described, focusing on the future involvement of our country into the European Monetary Union.

I consider that our legislators chose the right way when they decided to constitute the Czech National Bank as a separate, independent and supreme body in the Czech financial sector and gave to this institution many responsibilities in financial department. Unfortunately, I am afraid, that the involvement of the Czech Republic into the European Monetary Union, disconcert the Czech National Bank's efforts in some way. How much, time will tell.

- The Czech National Bank – Česká národní banka;
- Monetary policy – měnová politika;
- Banking supervision – bankovní dohled.